

Telegraful Român

Anul 162 • nr. 41-44

1 și 15 noiembrie 2014

SFÂNTUL IERARH ANDREI ȘAGUNA a fost cinstit la Sibiu

Catedrala mitropolitană din Sibiu și-a sărbătorit ocrotitorul, pe Sfântul Andrei Șaguna, prin ample manifestări religioase, la care au participat mai mulți ierarhi, zeci de preoți, sute de credincioși, militari și oaspeți. Hram a fost și la alte biserici parohiale și așezăminte monahale din Transilvania ocrotite de Sfântul Apostol Andrei.

Clerul și credincioșii din Ardeal și-au cinstit ocrotitorul în ultima zi a lunii noiembrie, când alături de Sfântul Apostol Andrei este sărbătorit și primul Mitropolit al Transilvaniei, Sfântul Andrei Șaguna.

Pentru a patra oară consecutiv, Catedrala mitropolitană din Sibiu, unde se află moaștele Sfântului Ierarh, a adunat sute de credincioși, preoți și oaspeți de seamă, veniți să se roage celui care a devenit, din 2011, patronul spiritual pentru toți ardelenii.

Hramul a început cu o seară înainte, când Înaltpreasfințitul Laurențiu, Mitropolitul Ardealului, și Preasfințitul Andrei Făgărășanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, au oficiat slujba Vecerniei și Litia, împreună cu preoții Catedralei, toți preoții din Protopopiatul Sibiu, stareți și monahi de la mănăstirile eparhiei și slujitori din toate cele 11 protopopiate ale eparhiei. Racla cu moaștele Sfântului Andrei Șaguna a fost așezată în mijlocul Catedralei mitropolitane și înconjurată de o gardă militară de onoare, iar credincioșii au avut posibilitatea să se închine și să se roage la sfintele odoare. Răspunsurile liturgice au fost date de corul studenților de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna”, condus de pr. lect. univ. dr. Sorin Dobre.

După slujba religioasă a urmat o procesiune cu moaștele Sfântului Andrei Șaguna prin centrul istoric al orașului. Fanfara militară, garda de onoare, ofițeri și militari purtând făclii, preoți cântând troparul sfântului, studenți teologi și credincioși au oferit procesiunii o frumusețe și o încărcătură spirituală aparte. La ieșirea din sfântul locaș,

fanfara Garnizoanei din Sibiu a intonat imnul național al României.

La finalul procesiunii, IPS Mitropolit Laurențiu a vorbit clerului și credincioșilor pe treptele Catedralei mitropolitane și a explicat însemnătatea acestei procesiuni prin orașul unde a păstorit Sfântul Andrei Șaguna.

„Bucuria de a fi cu toții împreună este o mărturie că am înțeles acele cuvinte sfinte lăsate de Sfântul Andrei Șaguna ca un testament: «Fiți pe pace! Aveți-vă bine! Nu vă sfădiți!». Vom încerca să împlinim aceste cuvinte în viața

noastră de toate zilele”, a spus IPS Mitropolit Laurențiu.

„O imitare credincioasă”

În ziua hramului, Sfânta Liturghie a fost oficiată de un sobor de arhierii din care au făcut parte IPS Mitropolit Laurențiu, Înaltpreasfințitul Irineu, Arhiepiscopul de Alba

Iulia, Preasfințitul Sofronie, Episcopul Oradiei, Preasfințitul Gurie, Episcopul Deveii și Hunedoarei, Preasfințitul Siluan al Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria și PS Episcop Andrei Făgărășanul. La hram au participat prefectul județului Sibiu, Ovidiu Sitterli, președintele Academiei Ro-

mâne, Ioan Valentin Vlad, vicepreședintele instituției, Alexandru Surdu, rectorul Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, generalul Ghiță Bârșan, demnitari, oficialități și alți invitați.

În cadrul Sfintei Liturghii, tânărul teolog Florin Pavel a fost hirotonit diacon, iar diaconul Petru Cosmin Dănilă a fost hirotonit preot pentru Parohia Retiș, Protopopiatul Agnita, județul Sibiu. Credincioșii au umplut Catedrala mitropolitană la slujba de hram, iar răspunsurile liturgice au fost date de corala „Timotei Popovici” a locașului de cult.

(continuare în p. 12)

Ștefan MĂRCULEȚ

Știri noi privitoare la viața Sfântului Ierarh ANTIM IVIREANUL

Până nu demult toate monografiile consacrate marelui mitropolit – începând cu francezul Emile Picot până la cercetările și edițiile critice ale acad. Gabriel Ștrempel – știau că tânărul georgian Andrei a fost luat în robie de turci, care invadau adeseori Georgia, vândut ca sclav, ajuns la Istanbul (Constantinopol). De acolo, a fost răscumpărat fie de Patriarhia de Constantinopol, fie de vreun georgian înstărit. Ar fi trăit în preajma Patriarhiei ecumenice, unde a învățat sculptura în lemn, caligrafia, pictura și broderia, precum și limbile greacă, arabă și turcă. Se presupune, de asemenea, că prin anii 1689-1690 a fost adus în Țara Românească de către noul domn Constantin Brâncoveanu (1688-1714) și că la noi ar fi fost călugărit sub numele de Antim și apoi hirotonit preot-ieromonah, și că a învățat „meșteșugul tiparului” în tipografia domnească din București, condusă pe atunci de fostul episcop de Huși Mitrofan, după care a ajuns el însuși conducătorul tipografiei (Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ed. a III-a, Iași, 2006, p. 121, și *Dicționarul Teologilor Români*, ed. a II-a, București, 2002, p. 238-240, cu bibliografie).

În ultimii ani, Părintele Arhimandrit Mihail Stanciu de la Mănăstirea Antim din București a publicat mai multe studii privind viața lui Antim până la venirea lui la București în anul 1691. În urma unei vizite pe care a făcut-o în Georgia, a aflat de la mitropolitul Mihail că o veche tradiție georgiană spune că Andrei-Antim este originar din localitatea Ude, din regiunea Mercheti, în apropierea graniței cu Turcia. El ar fi făcut parte dintr-o familie aristocratică cu numele Hurtsidze, și, ca atare, a dobândit o pregătire intelectuală și artistică încă din familie și în școala existentă acolo. Din nefericire, bande de hoți locali, deci georgieni sau turci, răpeau mereu tineri și tinere, care erau vânduți apoi ca

(continuare în p. 4)

Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU

Din cuprins:

Mircea-Gheorghe Abrudan
O biografie austriacă de secol XIX a episcopului Vasile Moga – la 240 de ani de la nașterea lui | pagina 5

Pr. Prof. Dr. Cristian Muntean

Sfânta Taină a Spovedaniei – terapia sufletului | pagina 6

Prof. dr. Maria Frențiu

Liturghierul în limba română | pagina 8

Ciprian Iulian Toroczka

Ochiul minții. Și al credinței? | pagina 9

Protopop
Pr. VASILE GAFTON

OMUL, în „cheie” a-topologică

Suntem și ne simțim câteodată străini într-o mare de „probleme” care configurează lumea în care trăim. Îi vedem pe unii dintre ceilalți oameni stăpânind părți întregi din aceste „probleme”, prin trupul lor care este parte din această lume haotică și ostilă. Și, din păcate, stăpânind lumea prin trup, oamenii ajung ei sub stăpânirea lumii.

Însă, oamenii, deși par să fie doar niște agregate organice funcționale în cadrele lumii, nu sunt doar trup, ci și suflet. Ce-i drept, sufletul, străin în lumea aceasta, exilat printre nevoi ce nu sunt ale lui, pășește sfios să nu tulbure dezordinea atotputernică a instinctualelor porniri (in)umane spre mai multă stăpânire, însă nu de sine. Pe sine, oamenii se pare că nu se mai pot stăpâni. De ce? Pentru că uită de suflet. Din acest motiv aleg oamenii să stăpânească lumea. De aici rezultă tot mai numeroasele răbufniri spasmodice ale lumii, împotriva sufletului ce abia mai pălpâie. Dar, din reacțiile extreme și supradimensionate ne putem da seama de altceva, și anume, cât de mult se teme lumea de suflet.

Lupta, firește, pare sortită să fie, de fiecare dată, inegală. Însă, pierderile se contabilizează doar de o singură parte. A lumii. Sufletul nu pierde niciodată. Chiar și atunci când pare să biruie lumea, de fapt, ea nu biruie sufletul, ci se învinge pe sine însăși. Deoarece, luptând împotriva sufletului, lumea nu face altceva decât să recunoască sufletul ca adversar. Iar el, sufletul, prin această biruie lumea, deoarece nici nu are nevoie de o altă biruință în fața lumii decât să fie recunoscut.

Însă, dincolo de această biruință a sufletului asupra lumii, înstrăinarea mai are un efect benefic. Ea generează în suflet un sentiment al singurătății care mocnește sau răbufnește câteodată în planul conștiinței. Foarte posibil, acest sentiment al singurătății – într-o lume care nu este niciodată singură pentru că de fiecare dată se are pe sine însăși și se mulțumește cu sine însăși și își este autosuficientă sie înseși – nu produce durere, ci, dimpotrivă, produce o liniște deosebită.

Să ne amintim că Mântuitorul Iisus Hristos agreea momentele de singurătate și, am putea spune că, le căuta adeseori. Rugăciunea în singurătate era frecventată cu precădere de Iisus. Și, de fiecare dată, Domnul Iisus Hristos alegea singurătatea ca modalitate de întâlnire cu Dumnezeu. Alegând singurătatea, putem spune că Îl alegea, de fapt, pe Dumnezeu. Din acest motiv, singurătatea pe care o simțim în lume este una care trebuie gestionată cu rugăciune și cu deschiderea spre Dumnezeu. Lumea se are pe sine, iar cel singur în lume nu mai are nimic, nu se mai are nici măcar pe sine, însă Îl are pe Dumnezeu.

Astfel, singurătatea devine o opțiune pentru toți cei care se dedică într-un mod plener și responsabil lui Dumnezeu. Pustia este una dintre caracteristicile singurătății. Poporul lui Israel a experimentat patruzeci de ani pustiu, cu tot ce implică el, cu oscilațiile și deviațiile pe care le implică. Evreii au experimentat în pustiu purtarea de grijă a lui Dumnezeu, manifestată prin hrana primită din belșug, prin izbăvirea de secetă, de șerpii veninoși, prin poruncile scrise pe tablele de piatră. Au experimentat și îndepărtarea de Dumnezeu și și-au făcut chip cioplit, însă, una dintre experiențele fundamentale pe care le-au avut în pustiu, în singurătate, departe de lume, a fost aceea a construirii și consacării unui „loc” lui Dumnezeu, Care venea și poposea în Cortul Sfânt, „locul” lui Dumnezeu în mijlocul poporului.

Omul află într-un moment al vieții sale (ca și poporul lui Israel, după o călătorie de mulți ani prin pustia lumii) că, neavând un loc al său în această lume – după cuvintele inspirate, care spun: „străin sunt eu la Tine și străin ca toți părinții mei” (Ps. 38, 17) – singura lui soluție este

să-i gătească un „loc” lui Dumnezeu, să pregătească un „loc” al prezenței lui Dumnezeu în lume.

Astfel, omul conștientizează că, de fapt, în această lume singura alegere posibilă pentru el este Dumnezeu. De ce? Pentru că numai Dumnezeu, odată ales, îl alege pe cel care L-a ales, fapt care nu se întâmplă în cazul oamenilor. Iar alegerea lui Dumnezeu se face întru iubire. De aceea, „noi Îl iubim pentru că El ne-a iubit întâi” (1 In. 4, 19).

În cazul în care omul nu Îl alege pe Dumnezeu, trebuie să știe că suma tuturor alegerilor pe care le facem noi, oamenii, în această viață este moartea. Însă, prin Hristos-Domnul, Dătătorul de viață, suma tuturor alegerilor noastre poate să fie Viața. Așa încât, alegerea lui Dumnezeu devine modalitatea în care noi putem și trebuie să depășim lumea aceasta, condiționările lumii acesteia.

Condiționările la care ne supune sau pe care ni le impune lumea creează starea noastră interioară, contribuind la înstăpânirea și permanentizarea asupra noastră a sentimentului de singurătate și înstrăinare despre care vorbeam ceva mai devreme. Din acest motiv, am putea spune că în perioada de timp petrecută de Adam în Rai, înainte de căderea lui în păcat, „locul” era cel care determina starea omului, pe când, după căderea în păcat starea este cea care determină „locul” omului, conform zicerii: „Unde-i bine, acolo este Patria!” sau locul unde se poate trăi, am spune noi. De altfel, și exprimarea curentă folosește pentru absența, pentru lipsa unui loc și pentru agitația pe care o provoacă lipsa unui „loc” cuvintele: „n-am stare!”.

Lipsa sau pierderea „locului” atrage după sine pierderea autorității omului. Față de cine? Față de sine însuși. Față de păcatul din sine însuși. În momentul în care Dumnezeu i-a dat omului autoritate peste toate viețuitoarele pământului, i-a dat această autoritate în legătură cu „locul” pe care îl ocupa în planul creației ca imagine/chip al lui Dumnezeu (Fac. 1, 27). Dar, autoritatea a fost pierdută de om prin păcat, așa cum am mai amintit, odată cu autoritatea omul pierzându-și și „locul” în care l-a așezat Dumnezeu. Este cât se poate de vizibilă diferența dintre autoritatea paradisiacă și cea postparadisiacă a omului în amintirea sau nostalgia pe care omul o nutrește de-a lungul epocilor istorice pe care le-a traversat umanitatea [Referiri la acest fapt face Henri Bergson în *Cele două surse ale moralei și religiei*, trad. și studiu introductiv de Diana Morărașu, Ed. Institutul European, Iași, 1998, p. 31].

Însă, odată cu perioada Noului Testament, omul, rămas fără „loc” și fără autoritate în fața păcatului, primește de la Dumnezeu Duhul Sfânt, Care „sufflă unde vrea” (In. 3, 8). Faptul că „sufflă unde vrea” înseamnă, așa cum spune Iisus, că nu știm de unde este, dar și că este peste tot. Deci, Duhul nu depinde de un „loc” anume însă va avea menirea sau rolul de a reaseza omul în fața lui Dumnezeu, într-un adevăr, în Biserică, deoarece Duhul va vesti omului „tot adevărul” (In. 16, 13).

Recuperând adevărul omul se poate re poziționa în permanență, își poate configura sau reconfigura opțiunile, alegerile, având, de fiecare dată, ca reper pe Dumnezeu. Atunci, rezultatul tuturor alegerilor lui nu va mai fi moartea, ci, Viața, Hristos, Dumnezeu. Cu alte cuvinte, omul înțelege într-un sfârșit că nu mai are nevoie de un „loc” în lume, că poate renunța definitiv la a avea un „loc”, însă, lucrul de care are cu adevărat nevoie este acela de a deveni el însuși „loc” al lui Dumnezeu și „locul”, prin excelență, în care Dumnezeu acționează [La Alphonse Goettmann, *Bucuria. Fața lui Dumnezeu în om*, trad. din limba franceză: Viorica Juncan, Ed. Herald, București, 2010, p. 20].

TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

Părintele Daniel Buda ne-a dăruit volumul său *Antiohia preniceană. O istorie a creștinismului din Antiohia în perioada primară*, apărut la Sibiu în anul 2014. Acest volum este dedicat istoriei creștine a Antiohiei de la începuturi până în 324, însă cuprinde substanțiale referințe la istoria politică a Antiohiei, mai ales la relația acestui oraș cu puterea centrală romană, în special cu împărații romani. Partea întâi cuprinde referiri la întemeierea orașului și legendele legate de acesta, denumirea, așezarea, clima, bogățiile naturale, suburbiile Antiohiei etc., precum și un scurt istoric al Antiohiei de la întemeierea orașului până la începutul erei creștine. Un întreg subcapitol este dedicat istoriei comunității iudaice antiohiene de la începuturile acesteia și până la începuturile erei creștine. Elemente din istoria acestei comunități de la începutul erei creștine și până la 324 au fost prezentate în restul volumului alături de celelalte aspecte ale istoriei antiohiene.

Următoarele patru părți ale volumului au fost dedicate, în linii mari, câte unui secol de istorie creștină la Antiohia. Astfel, partea a doua se ocupă de istoria Antiohiei de la începutul erei creștine până la sfârșitul domniei împăratului Traian (1-117 d.Hr.). Perioada acoperă în întregime primul secol creștin, precum și domnia unui împărat celebru precum Traian, dar și sfârșitul episcopatului lui Ignatie al Antiohiei (20 decembrie 116).

Ne bucurăm pentru apariția acestei cărți și binecuvântăm strădaniile autorului, care, pe lângă activitatea din structurile bisericești de la Geneva, găsește timp să abordeze și aspecte de istorie bisericească universală mai puțin cunoscute în literatura românească.

La Editura Andreiana a Arhiepiscopiei Sibiului a apărut, în cadrul Anului comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni, o lucrare coordonată de **Pr. Lect. Dr. Stelian Manolache, Sfântul Constantin Brâncoveanu. Mărturie brașovene.**

Acum, când prăznuim 300 de ani de la petrecerea spre cele înalte a Sfântului Martir Constantin Brâncoveanu, am considerat o datorie de onoare să apelăm la mărturiile istorice pentru a pune în lumina cunoașterii personalitatea marelui voievod în contextul legăturilor cu brașovenii, despre care au vorbit pr. prot. al Brașovului, Dănuț Benga, tânărul muzeograf Nicolae Blaj și pr. Vasile Prodea. În semn de mare respect, față de activitatea și viața Sfântului Constantin Brâncoveanu, un prim pas noi l-am făcut încă din 16 august 2013, când, în cadrul complexului muzeal din Șcheii Brașovului, în urma discuțiilor cu părintele prof. dr. Vasile Oltean, am deschis expoziția permanentă „Constantin Brâncoveanu și Brașovul”, menită să prefăteze comemorarea celor trei sute de ani de la martirajul Sfântului Constantin Brâncoveanu și al fiilor.

Suntem convingși că noianul de documente nepublicate și nestudiate oferă în continuare informații inedite, motiv pentru care nu pretindem că am epuizat subiectul, ci, dimpotrivă, deschidem doar drumul spre cunoașterea acestora, de unde organizarea acestui simpozion de comunicări, cu lucrări inedite, pe care sperăm să le publicăm la editura noastră. Felicităm pe coordonatorii acestei lucrări de spiritualitate ortodoxă românească cu prilejul comemorării acestei mari personalități a istoriei noastre, acum la împlinirea celor 300 ani de la sfârșitul său martiric. Gânduri și mulțumiri alese aducem și distinsului nostru invitat, fiu al Brașovului, domnului academician Alexandru Surdu, care întotdeauna, prin alocuțiunile sale, a demonstrat, încă o dată și încă o dată că a fost, este și va rămâne, în conștiința noastră, un dascăl de profundă cunoaștere și simțire românească.

Mitropolitul Laurențiu

LITURGHIE • PASTORAȚIE • MĂRTURISIRE

Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului

Miercuri, 1 octombrie. În ziua înmormântării Înaltpreasfințitului Părinte Nicolae, Mitropolitul Banatului, Î.P.S. Sa a slujit Sfânta Liturghie la Catedrala Mitropolitană din Timișoara, alături de: Î.P.S. Serafim, Arhiepiscopul ortodox român al Germaniei, Austriei și Luxemburgului și Mitropolitul Ortodox Român al Germaniei, Europei Centrale și de Nord, Î.P.S. Timotei, Arhiepiscopul Aradului, P.S. Lukian, Episcopul ortodox sârb al Ungariei și administrator al Vicariatului Ortodox Sârb din Timișoara, P.S. Lucian, Episcopul Caransebeșului, P.S. Sofronie, Episcopul ortodox român al Oradiei, P.S. Daniil, Episcop-loctiitor al Episcopiei Daciei Felix, P.S. Siluan, Episcopul ortodox român al Ungariei. În continuare, a participat la slujba înmormântării oficiate de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel.

Joi, 2 octombrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Vineri, 3 octombrie. A avut program de lucru la cabinet. În aceeași zi, la Biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena” din Brașov, Î.P.S. Sa, împreună cu sobor de preoți și diaconi a întâmpinat delegația condusă de Înaltpreasfințitul Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului, care a adus vineri spre închinarea credincioșilor brașoveni, racla cu moaștele Sfintei Mucenițe Filoftea. A oficiat o slujbă de Tedeum și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură. Seara, a vizitat Biserica „Sfântul Nicolae” din Făgăraș.

Sâmbătă, 5 octombrie. Împreună cu domnul Ovidiu Sitterli, prefectul jud. Sibiu, cu domnul Ioan Cindrea, președintele Consiliului Județean Sibiu, Î.P.S. Sa l-a întâmpinat pe Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la Aeroportul Internațional Sibiu, care și-a început vizita canonică de două zile în Arhiepiscopia Sibiului. De la ora 11:30 a avut loc inaugurarea oficială și sfințirea Studioului local Radio Trinitas și a Biroului de pelerinaje „Basilica Travel” – Sibiu. Slujba de sfințire a fost oficiată de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Laurențiu, a unui mare sobor de preoți și diaconi și a autorităților locale. După-amiază, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel împreună cu Î.P.S. Părinte Mitropolit Laurențiu au sfințit paraclisul „Sfinții Martiri Brâncoveni” din incinta Casei Voievodale a Mănăstirii brașovene „Brâncoveanu-Sâmbăta de Sus”. Seara, au întâmpinat, la intrarea în mănăstire, delegația condusă de Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, care a adus, la Sâmbăta de Sus, racla cu moaștele Sfântului Voievod Constantin Brâncoveanu. S-a oficiat o slujbă de Tedeum, iar Patriarhul Bisericii noastre a adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură.

Duminică, 5 octombrie. La Mănăstirea „Brâncoveanu” de la Sâmbăta de Sus, Sfânta Liturghie a fost oficiată la altarul de vară de către Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României, împreună cu mai mulți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române: Înaltpreasfințitul Laurențiu, Mitropolitul Ardealului, Înaltpreasfințitul Irineu, Arhiepiscopul Alba Iuliei, Înaltpreasfințitul Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Ioan al Episcopiei Covasnei și Harghitei, Preasfințitul Sofronie, Episcopul Oradiei, Preasfințitul Visarion, Episcopul Tulcii, Preasfințitul Gurie, Episcopul Devei și Hunedoarei, Preasfințitul Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, Preasfințitul Andrei Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, și un mare sobor de preoți și diaconi. La finalul evenimentelor, Înaltpreasfințitul Părinte Laurențiu, Mitropolitul Ardealului, a adresat călduroase mulțumiri Preafericitului Părinte Patriarh Daniel pentru bucuria duhovnicească și binecuvântarea aleasă pe care le-a adus credincioșilor din Arhiepiscopia Sibiului.

Luni, 6 octombrie. Î.P.S. Sa a participat la lucrările Congresului Internațional „Sensurile și importanța Sfintei Taine a Spovedaniei și ale Sfintei Taine a Împărtășaniei în

teologia, spiritualitatea și misiunea ortodoxă contemporană”, desfășurat la Centrul Național pentru Formare Continuă „Dumitru Stăniloae”. În cadrul congresului, Î.P.S. Sa a susținut referatul „Sfânta Liturghie, Cina Împărăției Cerurilor și deplinătatea împărtășirii de Hristos”.

Martți, 7 octombrie. A predat cursuri de Teologie Liturgică la Facultatea de Teologie din Sibiu. A avut program de audiențe și lucrări de birou. În aceeași zi, a participat la Catedrala mitropolitană din Sibiu, la etapa mitropolitană a Concursului Național de Muzică Bisericească „Lăudați pe Domnul!”, adresând celor prezenți un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 8 octombrie. A prezidat comisia examenului de capacitate organizat de Arhiepiscopia Sibiului pentru tinerii licențiați în teologie.

Joi, 9 octombrie. Î.P.S. Sa a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Vineri, 10 octombrie. A vizitat șantierul de pictură al bisericii Schitul Bazna din jud. Sibiu.

Duminică, 12 octombrie. Împreună cu Înaltpreasfințitul Părinte Amfilohie, Mitropolit de Kisamos și Selinon (Grecia-Creta), Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Înaltpreasfințitul Părinte Nicolae de Akhalkalaki și Kumurdo (Georgia), și Preasfințitul Părinte Gurie, Episcopul Devei și Hunedoarei, Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Laurențiu a oficiat slujba de sfințire a Bisericii „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” din municipiul Iași. La sfârșitul Sfintei Liturghii, Î.P.S. Sa a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură despre semnificațiile slujbei de sfințire a unui locaș de cult. În aceeași zi, împreună cu ceilalți ierarhi, a vizitat Mănăstirea Hadâmbu, jud. Iași.

Luni, 13 octombrie. Împreună cu Înaltpreasfințitul Părinte Nicolae de Akhalkalaki și Kumurdo (Georgia), Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Înaltpreasfințitul Părinte Amfilohie, Mitropolit de Kisamos și Selinon (Grecia-Creta), Înaltpreasfințitul Părinte Pavel de Sisaniou și Siatista, Preasfințitul Părinte Gurie, Episcopul Devei și Hunedoarei, Preasfințitul Părinte Macarie, Episcopul românilor ortodocși din Europa de Nord, Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, Episcop-vicar patriarhal, și Preasfințitul Părinte Emilian Lovișteanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, Î.P.S. Sa a oficiat slujba de sfințire a Bisericii „Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt” din municipiul Iași.

Martți, 14 octombrie, Sărbătoarea Sf. Cuv. Parascheva. A participat, la Catedrala mitropolitană din Iași, la manifestările prilejuite de serbarea Sf. Cuv. Parascheva.

Miercuri, 15 octombrie. A prezidat, în Aula „Mitropolit Ioan Mețianu” de la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, conferința preoțească de toamnă cu tema *Anul comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni*. La conferință au participat preoții din Protopopiatele Sibiu, Mediaș, Avrig, Agnita și Săliște, protopopii acestor unități administrative ale Arhiepiscopiei Sibiului și slujitori misionari, invitat special fiind pr. prof. dr. Mircea Păcurariu.

Joi, 16 octombrie. A prezidat, la Biserica „Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului”, conferința preoțească de toamnă cu tema *Anul comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni*. La conferință au participat preoții din Protopopiatele Brașov, Săcele și Bran-Zărnești.

Vineri, 17 octombrie. A prezidat la sediul Protopopiatului Făgăraș, conferința preoțească de toamnă cu tema *Anul comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni*. La conferință au participat preoții din Protopopiatele Făgăraș I, II și Rupea. În aceeași zi, a prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Duminică, 19 octombrie. Î.P.S. Sa a oficiat slujba de sfințire a Bisericii „Acoperământul Maicii Domnului”, „Sfântul Mucenic Pantelimon” și „Sfântul Ierarh Andrei, Mitropolitul Transilvaniei” din Sibiu. A slujit Sfânta Li-

turghie și a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură. În cadrul Sfintei Liturghii, l-a hirotonit pe diaconul Alexandru Socaciu întru *preot* pe seama parohiei Veneția de Jos, protopopiatul Făgăraș II. La finalul slujbei, Î.P.S. Sa l-a hirotesit *iconom stavrofor* pe P.C. pr. paroh Claudiu Curiban, iar P.C. pr. paroh dr. Cristian Vaida i-a conferit distincția *Crucea Șaguniană pentru clerici*. De asemenea, a acordat domnului Ioan Dăian, director regional al Transgaz Sibiu, *Ordinul Sfântului Ierarh Andrei Șaguna*. Acte de cinstire au primit, la rândul lor, Adunările și Consiliile parohiale și alți binefăcători ai bisericii.

Luni, 20 octombrie. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Martți, 21 octombrie. A predat cursuri de Teologie Liturgică la Facultatea de Teologie din Sibiu. A avut program de audiențe și lucrări de birou.

Miercuri, 22 octombrie. În cadrul proiectului Asociației „Invictus”, Î.P.S. Sa a participat, la Centrul de Instruire pentru Comunicații și Informatică „Decebal” din Sibiu, la ceremonia predării ștafetei voluntarilor implicați. A oficiat o slujbă de binecuvântare și a adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură.

Joi, 23 octombrie. A participat, la Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu, la manifestările prilejuite de depunerea jurământului militar de către studenții anului I. A oficiat slujba de binecuvântare și a adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură.

Vineri, 24 octombrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Sâmbătă, 25 octombrie. Împreună cu Înaltpreasfințitul Părinte Irineu, Arhiepiscopul Alba Iuliei, Î.P.S. Sa a săvârșit slujba de resfințire a bisericii din cadrul Penitenciarului Aiud. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Duminică, 26 octombrie, Sărbătoarea Sfântului Dimitrie, Izvorătorul de Mir. Cu ocazia hramului, Î.P.S. Sa a slujit împreună cu Înaltpreasfințitul Irineu, Mitropolitul Olteniei, Sfânta Liturghie la Catedrala mitropolitană din Craiova. A adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură.

Luni, 27 octombrie. La sărbătoarea Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou, Ocrotitorul Bucureștilor, Î.P.S. Sa a participat la Sfânta Liturghie solemnă, oficiată de către Preafericitul Părinte Teofil al III-lea, Patriarhul Ierusalimului, dimpreună cu Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. În aceeași zi, la Sala Radio din București, a asistat la desfășurarea *Concursului Național de Muzică Bisericească „Lăudați pe Domnul!”*.

Martți, 28 octombrie. A participat, la ședința solemnă a Sfântului Sinod al Bisericii noastre, dedicată „*Anului omagial euharistic (al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Împărtășanii) și Anului comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni*”.

Miercuri, 29 octombrie. A participat la Palatul Patriarhiei, la lucrările ședinței plenare a Sfântului Sinod.

Joi, 30 octombrie. A predat cursuri de Teologie Liturgică la Facultatea de Teologie din Sibiu.

Vineri, 31 octombrie. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Pr. Dr. Cristian VAIDA

Pr. Prof. Dr.
MIRCEA PĂCURARIU

(urmare din p. 1)

sclavi chiar în orașelul Ude, iar de acolo duși la Istanbul sau în alte orașe ca să fie revânduți unor dregători turci și oameni înstăriți. O astfel de soartă tristă a avut și tânărul Andrei Hurtsidze (vezi Mihail Stanciu, *Considerații privind originea Sfântului Antim Ivireanul*, în „Ortodoxia”, an. LXII, 2012, nr. 3, p. 159-168).

Ulterior, tot Părintele Mihail Stanciu, pe când se afla la studii la Facultatea de Teologie din Tesalonic, a aflat de o scrisoare publicată abia în anii din urmă, care aduce o serie de întregiri cu privire la viața lui Antim. Este vorba de o scrisoare – redactată în limba greacă – a patriarhului Hrisant Notara al Ierusalimului (1707-1731), din decembrie 1709, adresată din Istanbul „tânărului domn Ianaki paharnicul Țării Românești”, adică lui Ianache Văcărescu, viitorul martir din 1714 alături de Constantin Brâncoveanu și fiii săi. La data redactării scrisorii, mai precis între anii 1707 și 1710, Ianache Văcărescu a deținut funcția de mare paharnic la curtea domnească din București, dar în 1709, timp de șapte luni, a fost „capucheaie”, adică reprezentant al lui Constantin Brâncoveanu pe lângă Poarta Otomană, la Istanbul (cf. Nicolae Stăncescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, 1971, p. 252-253 și Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani și români*, ed. a IV-a, București, 2013, p. 305).

Scrisoarea respectivă a fost publicată pentru prima oară de cercetătoarea Pinelopi Stathi în lucrarea sa *Hrisant Notara, patriarhul Ierusalimului – precursor al iluminismului neoeleonic*, tipărită la Atena în 1999. Din grecește, scrisoarea lui Hrisant a fost tradusă în limba română de părintele Mihail Stanciu și publicată în rev. „Ortodoxia”, an. VI, 2014, nr. 1, p. 132-142, și apoi în culegerea de *Scrisori* a lui Antim Ivireanul, ediție îngrijită de Arhim. Mihail Stanciu și Acad. Gabriel Ștepel, Editura Basilica, București, 2014, p. 43-65.

În scrisoarea respectivă, patriarhul Hrisant se plângea de nerecunoștința mitropolitului Antim față de Patriarhia Ierusalimului, nemulțumit mai cu seamă de faptul că mitropolitul ceruse să fie pomenit el – ca „ierarh al locului” – la slujbele care se săvârșeau în mănăstirile muntene „închinat” Patriarhiei Ierusalimului (despre aceasta vezi Alexandru Elian, *Antim Ivireanul – apărător al prerogativelor scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei*, în vol. său *Bizanțul, Biserica și cultura românească*, Ed. Trinitas, Iași, 2003, p. 181-193).

Dar din această scrisoare desprindem și câteva date necunoscute din biografia lui Antim Ivireanul, inclusiv cele prezentate mai sus. Patriarhul scria că Antim (fost Andrei) a fost răpit de conaționali ai săi georgieni și vândut ca sclav (rob) unor turci, care cumpărau sclavi pentru diverși dregători și oameni înstăriți. Nu se știe unde și cât timp a rămas în robie și cum a ajuns în Țara Sfântă. Acolo – scrie Hrisant – a fost „(ră)s cumpărat cu bani ai Sfântului Mormânt, primindu-și libertatea de la răposatul (patriarh Dositei, n.n.) scriind noi (adică Hrisant, n.n.) scrisoarea sa de iertare”. Deci acela care l-a eliberat din robie a fost patriarhul Dositei al Ierusalimului (1669-1707), un apărător neobosit al Ortodoxiei în Țara Sfântă în fața autorităților otomane, dar și față de prozelitismul catolic de acolo, cunoscut prin multele sale călătorii pe care le-a făcut în Țara Românească, Moldova și Rusia, pentru a solicita ajutoare materiale pentru Patriarhia sa.

Din scrisoarea lui Hrisant mai rezultă că georgianul eliberat din robie a fost tuns în monahism la Ierusalim, sub numele de Antim și hirotonit preot-ieromonah de patriarhul Dositei. Trăind deci în frăția (obștea) Sfântului Mormânt la Ierusalim, ierarhul Antim a avut posibilitatea să învețe te-meinic limba greacă, vorbită de ierarhii și monahii greci de acolo (lucru care se desprinde din tipăriturile sale grecești, dar mai ales din scrisorile sale), precum și limbile arabă (vorbită de locuitorii arabi de acolo) și turcă, cunoscut fiind faptul că Țara ajunsese sub dominație otomană încă din anul 1517 (deși o putuse învăța încă de când era rob

Știri noi privitoare la viața Sfântului Ierarh ANTIM IVIREANUL

de turci). Nu excludem nici posibilitatea ca tot în cadrul Patriarhiei din Ierusalim, ieromonahul Antim să fi învățat sculptura în lemn, pictura și broderia. Tot acolo a dobândit o frumoasă cultură teologică și umanistă. În orice caz, era un tânăr înzestrat cu multe însușiri, un om de excepție, din moment ce patriarhul Dositei l-a răscumpărat din robie și l-a luat în slujba Patriarhiei Ierusalimului.

În anii 1680-1682, patriarhul Dositei a făcut o lungă călătorie prin mai multe țări ortodoxe, ajungând până la Moscova. Presupunem că în această călătorie patriarhul l-a avut ca însoțitor și pe ieromonahul Antim, după cum l-a avut și pe nepotul său Hrisant Notara, care era mereu alături de el. În 1682 patriarhul Dositei era la Iași, la mănăstirea Cetățuia, ctitoria domnitorului Gheorghe Duca pe care o închinase Patriarhiei Ierusalimului (Sfântului Mormânt). În mod sigur era în Iași și ieromonahul Antim, după cum ne informează scrisoarea lui Hrisant către Ianache Văcărescu: „și văzându-l iscusit, iarăși, prin voința răposatului stăpân (Dositei, n.n.) am vorbit cu Kir Mitrofan, episcopul Buzăului, să îl învețe tipografia, târguindu-ne să îi plătim două sute de groși și astfel, datorită nouă, a venit acolo (la București, n.n.) și a devenit cunoscut și cel ce este acum” (*Scrisori*, ed. cit., p. 54). Așadar, patriarhul Dositei l-a adus pe Antim la Cetățuia-Iași și l-a plătit pe ieromonahul Mitrofan să-l învețe meșteșugul tiparului. Acest Mitrofan, „ucenic” al Sfântului Mitropolit Dosoftei al Moldovei (1671-1674 și 1675-1686, † 1693 în Jolkiev-Polonia) a lucrat în tipografia mitropolitană din Iași. Numele său este pomenit în două dintre cărțile tipărite de mitropolitul Dosoftei: *Molităvnic de-nțeleș* (1683) și *Viața și petriacerea svinților* (4 vol., 1682-1686). Înseamnă că patriarhul Ierusalimului și ieromonahul Antim au venit tocmai în această perioadă de afirmare a tiparului în limba română în Moldova. În 1682 patriarhul, cu sprijinul financiar al domnitorului Gheorghe Duca, a pus bazele unei tipografii grecești la mănăstirea Cetățuia, în care s-au imprimat mai multe cărți de apărare a Ortodoxiei, în fața prozelitismului catolic, necesare preoților și credincioșilor de limbă greacă, mai ales celor din Patriarhia Ierusalimului. În aceste două tipografii, una românească la Mitropolie, alta grecească la Cetățuia și Sfântul Sava, Mitrofan l-a format ca meșter tipograf pe ieromonahul Antim, lucru menționat și în scrisoarea lui Hrisant Notara. Acum a avut posibilitatea să învețe limbile slavonă și română, dar și să-l cunoască pe eruditul mitropolit Dosoftei al Moldovei. De asemenea se va fi format duhovnicește sub îndrumarea unui ieromonah Macarie, fost egumen la Cetățuia, pe care Antim îl trece în pomelnicul său, alături de părinții săi trupești Ioan și Maria și de Mitropolitul Teodosie al Țării Românești, trecut la cele veșnice în 1708 (Mihail Stanciu, *Descoperiri recente...*, p. 137-138).

Dar spre sfârșitul anului 1682, Mitrofan era ales episcop la Huși, unde a păstorit până în vara anului 1686, când a fost nevoit să se refugieze în Țara Românească, unde a ajuns conducătorul „tipografiei domnești” din București. În această calitate a îndrumat imprimarea și diortosirea *Bibliei* din anul 1688, cunoscută sub numele de „a lui Șerban Cantacuzino” (1678-1688) sau „de la București”. În această conjunctură, fără îndoială că lucrările grecești și românești tipărite la Cetățuia și la Mitropolie au apărut sub îndrumarea noului meșter tipograf Antim Ivireanul, stabilit acum definitiv pe pământ românesc.

Și tot din scrisoarea patriarhului Hrisant trebuie să mai reținem că ieromonahul Antim a fost numit și egumen la mănăstirea Cetățuia. Părintele Mihail Stanciu citează o „învoială” din 18 iulie 1689, în care apare ca mentor și egumenul Antim de la Cetățuia (Mihail Stanciu, *Descoperiri recente...*, p. 135-137, inclusiv nota 27).

Cu toate acestea, Antim a părăsit mănăstirea Cetățuia prin 1690-1691, plecând în Țara Românească. În scrisoarea către Ianache Văcărescu, patriarhul Hrisant se plângea de purtarea egumenului-tipograf Antim, pe care îl acuză că „a plecat de la metania lui”, că „a dezertat de la Sfântul Mormânt”, că era un „apostat de la metania sa”, considerându-i plecarea de la Cetățuia drept o „apostazie”, fapt care l-a nemulțumit pe patriarhul Dositei, cel care-l răscumpărase din robie și plătiese pe ieromonahul Mitrofan să-l formeze ca tipograf (cf. vol. *Scrisori*, p. 54 și 60).

Cum să ne explicăm aceste cuvinte foarte dure la adresa lui Antim și, mai ales, cum să ne explicăm plecarea lui de la Cetățuia? Presupunem că a făcut acest pas fie pentru că îl nemulțumea atmosfera de intrigi și lăcomie a călugărilor greci din mănăstirile românești închinat, așa cum crede Părintele Mihail Stanciu, fie că n-a găsit înțelegere la noul domnitor Constantin Cantemir (1685-1693) (cf. Dumitru Stăniloae, *Viața și activitatea patriarhului Dosoftei* (sic) *al Ierusalimului*, Cernăuți, 1929, p. 26), fie pentru că a fost chemat la București de fostul său „dascăl” în ale tiparului, vlădica Mitrofan, după ce acesta a fost ales în scaunul episcopal de la Buzău, în 10 iunie 1691. Înclinăm spre această ultimă ipoteză. Nu este exclus ca însuși patriarhul Dositei sau poate și Mitrofan să-l fi recomandat lui Constantin Brâncoveanu, pentru a continua munca în tipografia domnească din București. De altfel, dintr-o scrisoare „de apărare” a lui Antim către Constantin Brâncoveanu, din 19 ianuarie 1712, scria că: „Eu aici, în țară, n-am venit de voia mea, nici de vreo sărăcie sau lipsă”, ceea ce ne face să credem că s-a simțit dator să răspundă chemării pe care i-au făcut-o Dositei și Mitrofan (cf. vol. *Scrisori*, p. 78).

De aici înainte, viața lui Antim Ivireanul este bine-cunoscută. În octombrie 1691 ieșea de sub tipar prima carte tipărită de la București: *Învățăturile împăratului Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*, tradusă din greaca bizantină în cea modernă de Hrisant Notara, pe atunci arhimandrit, viitorul patriarh. Din 1694 până în 1701 a fost egumen la mănăstirea Snagov și conducător al noii tipografii de acolo, în care a format mai mulți ucenici și a tipărit 15 cărți: șapte grecești, între care *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă, cinci românești, una slavo-română și un *Liturghier greco-arab* pentru credincioșii de limbă arabă din Patriarhia Antiohiei. A revenit la București în 1701, tipărint, până în 1705, un număr de 15 cărți (11 grecești, două românești – între care și o primă ediție din *Noul Testament* din Țara Românească –, una slavo-română și un *Ceaslov greco-arab*). În 1705 a fost ales episcop la Râmnic, unde a înființat tipografia în acest oraș, imprimând nouă cărți: trei românești – între care și *Liturghierul* și *Evhologhion*. În limba română în 1706, într-un singur volum, ele fiind primele ediții românești din Muntenia –, trei slavo-române și trei grecești. La 28 ianuarie 1708 Antim a fost ales mitropolit al Țării Românești, păstrând scaunul până la arestarea și moartea sa martirică din septembrie 1716. În această nouă slujire, a mutat tipografia de la Râmnic la Târgoviște, unde a tipărit 18 cărți: 11 românești, cinci grecești, una slavo-română și una slavo-româno-greacă. În 1715 tipografia a fost mutată la București, unde a mai tipărit două cărți în limba greacă. În total, este vorba de 63 de tipărituri, dintre care 39 lucrate de el însuși, iar celelalte de ucenicii pe care i-a format, mai ales la Snagov. Erau cărți de o mare diversitate: cărți din Sfânta Scriptură (*Psaltirea* și *Noul Testament*), cărți de slujbă, de apărare a Ortodoxiei sau de îndrumări pentru preoți, cuvântări bisericești și chiar lucrări de filosofie etc. După limba în care au fost tipărite, 30 de cărți erau în limba greacă, 22 în limba română, una în slavonă, șase slavo-române, două greco-arabe și una greco-slavo-română. Cele grecești erau în marea lor majoritate solicitate de patriarhii Ierusalimului Dositei și Hrisant Notara. Cărțile tipărite de Antim Ivireanul și ucenicii lui s-au difuzat în toate cele trei țări românești, între grecii de pretutindeni, la slavii sud-dunăreni și la arabii ortodocși din Patriarhia Antiohiei. La toate acestea mai putem adăuga și câteva cărți tipărite în limba georgiană la Tbilisi, de „ucenicul” mitropolitului, ipodiaconul Mihail Ștefan, trimis acolo de Constantin Brâncoveanu, la rugămintea regelui Vahteng VI.

Rezultă că Antim Ivireanul a slujit, prin tipăriturile sale, nu numai poporul român, ci și întreaga creștinătate ortodoxă. La toate acestea se adaugă o serie de alte aspecte din activitatea sa pastorală și de predicator, ca episcop de Râmnic și ca mitropolit, sprijinul moral dat credincioșilor din Ardeal după dezbinarea din 1701, ctitoria mănăstirii „Antim” din București, precum și moartea sa martirică în septembrie 1716, deci la doi ani după mucenicia lui Constantin Brâncoveanu, binefăcătorul său. Toate acestea conturează pe deplin personalitatea acestui sfânt ierarh.

O biografie austriacă de secol XIX a episcopului VASILE MOGA – la 240 de ani de la nașterea lui

Spre deosebire de Sfântul mitropolit Andrei Șaguna, care s-a bucurat de o atenție sporită din partea istoriografiei laice și bisericești, românești și străine, primul ierarh autohton al românilor ortodocși din Transilvania, de după Unirea cu Biserica Romei, nu a beneficiat decât de un interes infim din partea istoricilor români. Această constatare se explică, pe de o parte, prin impactul major și decisiv pe care păstorirea lui Șaguna a avut-o asupra ortodoxiei ardelenne, de unde și dorința de a-i descoperi și restitui parcursul biografic și activitatea ierarhică, iar pe de altă parte din cauza precarității surselor primare, știut fiind faptul că arhiva și biblioteca eparhială din Sibiu au ars aproape în totalitate în timpul revoluției pașoptiste, mai exact în lunile de primăvară ale anului 1849, când cetatea a fost ocupată de trupele maghiare ale generalului Josif Bem. De aceea, orice descoperire de noi surse arhivistice, istoriografice străine și din presa vremii despre viața și activitatea episcopului Vasile Moga este nu numai binevenită și salutară, ci mai ales imperios necesară pentru a contribui la redescoperirea personalității acestui arhieru care s-a aflat timp de 34 de ani la cârma încercatei episcopii ortodoxe a Ardealului. Din acest motiv am considerat a fi potrivit ca la împlinirea a 240 de ani de la nașterea sa (17 noiembrie 1774) să restituim, în premieră, istoriografiei românești, biografia ierarhului, redactată și publicată de Constantin von Wurzbach (1818-1893) în volumul 18 al cunoscutului său „Lexicon biografic al Imperiului austriac”, apărut la Viena în anul 1868 [Constantin von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 18. Theil, Druck und Verlag der k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1868, pp. 434-435]. Autorul nu tratează viața episcopului român într-un medalion biografic de sine stătător, ci o creionează la sfârșitul medalionului feldmareșalului maghiar Johann Moga, cu toate că nu stabilește nicio legătură familiară între cei doi. În ciuda acestei aranjări în pagină, lexicograful austriac conferă un spațiu destul de extins ierarhului român și bisericii sale, structurându-și relatarea pe două părți. În prima este realizată o descriere sintetică a situației ortodoxiei transilvănene de la începutul secolului al 18-lea până la numirea lui Moga, iar în cea de a doua se face o prezentare a vieții, păstoririi și sfârșitului pământesc al ierarhului român. Deși elaborată cu aproape o sută cincizeci de ani în urmă, pe baza unei bibliografii extrase din presa germană a timpului (*Illustrirte Zeitung*, Leipzig), biografia mogaiană, în viziunea lui Wurzbach, rămâne relevantă pentru scrisul istoric și teologic românesc nu atât prin informațiile conținute, de altfel bine-cunoscute, cât mai ales prin interpretarea pe care o dă anumitor evenimente eclesiastice din istoria modernă a românilor ardeleni și prin diagnosticul pe care-l stabilește episcopatului mogaian, în particular, și eparhiei ortodoxe transilvănene, în general.

Constantin von Wurzbach, *Vasile Moga episcopul valahilor greco-neuniți în Transilvania*

„Pentru a aprecia în mod corect situația lui Moga, trebuie făcute câteva precizări referitoare la Biserica greacă din imperiu. Credincioșii acesteia locuiesc în douăsprezece provincii diferite ale coroanei, însă într-un procent mai mare doar în Galiția, Bucovina, Dalmația, Ungaria, Serbia și Banatul Timișan, Croația și Slavonia, Transilvania și teritoriul graniței militare. În aceste provincii sunt în total șapte milioane și jumătate de creștini de rit grec, aceștia

fiind însă dezbițați în așa-numiți creștini uniți și neuniți. În Transilvania, unde a viețuit episcopul Moga, populația totală înregistrează peste 2.300.000 de suflete, dintre care mai mult de jumătate sunt valahi și câțiva sârbi. Aceștia îi aparțin în totalitate Bisericii grecești, dar se împart în uniți și neuniți, cei din urmă numărând peste 600.000 de suflete. Această dezbinare în greci uniți și neuniți, cu toate că este una religioasă, are totuși o origine politică, iar formarea unei Biserici greco-catolice în Transilvania este legată de dificultăți felurite. În timp ce ține cu fermitate toate dogmele inițiale ale Bisericii grecești, aceasta îl recunoaște pe papă drept superiorul ei; preoții ei având voie să se căsătorească și să folosească limba poporului în cultul liturgic. Prin această unire trebuia ca legăturile

punct de vedere politic și a generat o serie de tulburări, grecii neuniți transilvăneni au fost supuși, din punct de vedere al exercitării puterii episcopale, episcopului grec al Budei. În cele din urmă împăratul Iosif al II-lea a restabilit în anul 1784 episcopia greco-neunită a Transilvaniei, iar dieta din anul 1791 i-a reglementat situația. De atunci episcopul valahilor neuniți este ales de către un sinod, format din 41 de arhidiaconi sau 41 de protopopi – numiți și protopresbiteri sau decani –, în prezența unui comisar imperial, sinodul propunându-i împăratului trei persoane potrivite dintre care cel mai bine recomandat de către guvernul țării este numit episcop de către monarh. Acesta își are reședința în orașul Sibiu și primește pe lângă salariul său anual de 4000 de florini și taxele stolare de hirotonie

din partea tuturor clericilor greco-neuniți din Transilvania, el este superiorul tuturor bisericilor țării care aparțin acestui rit și e sufragane al mitropolitului din Carloviț.

Episcopul Moga a devenit episcop al valahilor neuniți din Transilvania în anul 1810 și chiar și către dânsul s-au îndreptat încercări felurite pentru a fi mișcat spre unirea cu Roma. Însuși nunțul apostolic pe lângă Curtea imperială austriacă, monseniorul de Luca, a călătorit personal în Transilvania pentru ca prin puterea convingerii să producă această atât de mult dorită unire [Wurzbach face o confuzie între misiunea secretă a iezuitului Ioachim Pedrelli, desfășurată la Sibiu în anii 1820-1821, și vizita în Transilvania a nunțului apostolic vienez, Antonino de Luca (1856-1863), în septembrie 1858, care a avut mai multe întâlniri cu episcopatul greco-catolic român la Blaj. Despre încercările de atragere la unire a episcopului Moga vezi: Daniel Dumitran, *Un timp al reformelor. Biserica Greco-Catolică din Transilvania sub conducerea episcopului Ioan Bob*, ediția a II-a, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2007, pp. 205-212; iar despre vizitele lui de Luca: Ana Victoria Sima, *Vizitele nunțiilor apostolice vienezii în Transilvania (1855-1868)*, vol. I-II, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003]. Biserica unită oferă și o serie de beneficii, de exemplu din partea statului se fac anumite lucruri pentru instituțiile ei școlare și pentru alte scopuri bisericești, atenții de care neuniții nu se bucură. Totuși, episcopul Vasile Moga nu a putut fi câștigat, ci s-a opus cu o tărie consecventă tuturor ispitelor unirii. Datorită moderatelor sale venituri anuale a renunțat în mod hotărât la avantajele exterioare, care puteau fi dobândite doar cu prețul sacrificării acestor venituri, ceea

Vasilius Moga, Bischof der griechisch nichtunierten Valachen, † am 29. October 1845.

VASILE MOGA, episcop al valahilor greco-neuniți,

† 29 octombrie 1845

Gravură în lemn după un desen de Johann Constant

(preluat din „*Illustrirte Zeitung*”, nr. 140, Leipzig, 7. März 1846, p. 153)

care legau poporul valah, sau în primul rând pe preoții săi – a căror influență asupra poporului este cunoscută a fi una majoră pretutindeni – de Austria să fie fortificate mai strâns prin Roma. Rămânând ancorat în trecut, cea mai mare parte a poporului valah s-a opus cu tărie acceptării acestei uniri, chiar și formale, cu Biserica catolică, astfel că în anumite locuri au trecut la unire doar preoții, nu însă și poporul. Cele mai bune rezultate ale unirii s-au înregistrat în Galiția unde s-au unit și au rămas fideli Bisericii catolice aproape 2.200.000 de credincioși, între aceștia numărându-se foarte puțini indivizi care au respins această unire. În Transilvania și Ungaria această dezbinare s-a petrecut în anul 1697. Episcopul Teofil al II-lea a fost cel care a trecut la unire în anul menționat. Imediat după trecerea lui Teofil, preoții neuniți ai valahilor nu au mai avut un episcop în Transilvania, astfel că au fost nevoiți să recurgă în vederea dobândirii tainei preoției la episcopii din Moldova și Valahia. Însă din moment ce această relație bisericească devenise îngrijorătoare din

ce îi fusese foarte clar și dânsului. Însă în clipa în care a murit s-a văzut venerația de care se bucura în întreaga țară. Episcopul era văzut de către toți păstorii săi drept un sfânt, astfel că de aproape și de departe mulți au venit să-i aducă un ultim omagiu răposatului. Așa se explică faptul că slujba de înmormântare a căpătat un caracter neobișnuit de fastuos. Cu toate că veniturile arhieresti ale lui Moga erau destul de mici, el a izbutit să strângă ceva avere, din cuantumul acesteia aștersind 29.000 de florini pentru fundații religioase și de binefacere. Însă situația globală a diecezei nu era între cele mai fericite, iar lipsurile de fiecare zi erau tocmai dintre cele mai grele. Cu gradul de școlarizare în popor se stătea foarte prost, dar nici nu se putea sta altfel din moment ce însăși preoțimea eparhială era într-un grad foarte mare needucată, școlile erau lăsate în paragină, iar un popor receptiv și ușor de câștigat pentru o situație politică și bisericească mai bună a rămas foarte înapoiat în dezvoltarea sa intelectuală.”

Mircea-Gheorghe ABRUDAN

Pr. Prof. Dr.
CRISTIAN MUNTEAN

Sfânta Taină a Spovedaniei – terapia sufletului

Preliminarii

În Biserica Ortodoxă, care este trupul real al lui Hristos, există bogăția harului și a lucrării lui Dumnezeu, prin care avem posibilitatea să vedem traumele sufletului, să le vindecăm prin Sfintele Taine și prin asceză și să fim ridicați la cea mai mare înălțime a umanului, să ajungem la unirea cu Dumnezeu. Aceasta se întâmplă dacă prin voința noastră liberă, prin libertatea noastră, ne vom afla pregătiți pentru primirea darului inspirației care precede din harul dumnezeiesc.

Faptul că omul poate fi vindecat se află în legătură cu existența Bisericii, care este Trupul Dumnezeului-Om Hristos. Biserica nu e o comuniune nevăzută, ci e comunitatea eclesială în care omul dobândește iubirea de Dumnezeu și iubirea de oameni și respinge iubirea egoistă de sine, care este indisolubilă legată cu ura de Dumnezeu și de oameni. Omul, pentru a se vindeca de iubirea de sine egoistă, trebuie să depășească individualismul și să vină în relația comuniunii cu ceilalți. Tocmai această comuniune este reușită în interiorul Bisericii, care salvează toate caracteristicile comunității. Din această perspectivă Biserica poate fi numită spital. În interiorul Bisericii, omul dobândește relații corecte cu Dumnezeu, cu oamenii, cu creația. De aceea după tradiția ortodoxă, boala este tulburarea relațiilor dintre acești trei factori, în timp ce sănătatea este relația corectă a omului cu acești trei factori.

În interiorul Bisericii, omul elimină/depășește suferința și moartea, care sunt cauzele născătoare ale tuturor problemelor existențiale. În Biserică, omul ar trebui să se raporteze la prezența celor trei „C”: comunicare, comuniune, cuminecare, respingând individualismul personalist care pierde din vedere întâlnirea reală cu aproapele. De aceea pentru Biserică terapia nu poate fi psihologică sau etică, ci ontologică, din moment ce constă în depășirea morții.

Având ca element de bază prezența neîntreruptă a lui Dumnezeu în Hristos în realitatea istorică, creștinismul oferă omului posibilitatea îndumnezeirii, precum știința medicală oferă posibilitatea păstrării sau refacerii sănătății sale, însă în ambele situații se impune o anume procedură terapeutică și un anume mod de viață. Vindecarea, în Ortodoxie, este strâns legată de traseul omului spre sfințenie.

Trăindu-ne viața în Hristos, noi ne pregătim să întâmpinăm sfârșitul istoriei, experiind astfel viața așteptată după a doua venire a lui Hristos. În creștinism, viitorul e trăit în prezent, iar Împărăția cerurilor începe în viața aceasta. Sfinții Părinți ne spun că Împărăția lui Dumnezeu este Harul Dumnezeului treimic – viziunea luminii necreate.

Părintele Ioannis Romanides, în lucrarea sa „Teologia Patristică”, definea Ortodoxia ca disciplină terapeutică ce vindecă personalitatea umană. Ea diferă de celelalte științe prin faptul că cel ce a fost vindecat devine în mod automat el însuși terapeut. Însăși aplicarea disciplinei terapeutice asupra sa devine mijloc în vederea vindecării celorlalți. Părintele mitropolit Hierotheos Vlachos avea să aducă unele precizări la această afirmație a lui Romanides spunând că atunci când cineva găsește un terapeut ortodox și se vindecă, acest lucru se realizează în măsura în care terapeutul ortodox lucrează ca membru al Bisericii, și terapia este indisolubilă legată de Sfintele Taine și de viața liturgică a comunității.

Părintele Romanides ne face atenți că în Biserica primară nu exista un terapeut anume, pentru că fiecare creștin era un terapeut. Acesta era misionarismul în Biserica primară. Astăzi, spune același Romanides, misionarismul constă în luminarea oamenilor care sunt superstițioși făcându-i creștini ortodocși, dar fără a încerca să-i vindecăm. Astfel înlocuim o superstiție cu alta fără a-i vindeca. Ori ortodoxia prezentată ca un Creștinism care nu vindecă, cu toate că cea mai importantă lucrare a sa este terapia, ar putea fi catalogată ca o altă formă de superstiție.

Astăzi se vorbește de schimbarea modului de abordare a vieții, de schimbarea mentalității, de schimbarea confesiunii și credem că ele sunt sinonime cu pocăința. Astăzi în Ortodoxie pocăința se identifică doar cu acceptarea lui Hristos. Adică Îl acceptăm pe Hristos și, întrucât Îl acceptăm, mergem la Biserică, aprindem și câte o lumânare, ne facem băieți de treabă, ne ducem; dacă suntem la vârsta copilăriei, la școli parohiale de catehizare sau, dacă suntem adulți, la vreo manifestare religioasă și s-ar presupune că trăim în metanoia, că ne-am pocăit. Sau dacă am făcut un oarecare rău în viața noastră și am arătat oarece părere de rău și ne-am cerut iertare, socotim că aceasta este pocăința. De fapt, acest lucru este pur și simplu regret. Regretul este începutul pocăinței. Nu se curăță sufletul omului cu un simplu regret. Curățirii de patimi a sufletului îi premerge frica de Dumnezeu și pocăința, care nu încetează în decursul stadiului de curățire și care se desăvârșește odată cu dumnezeiasca luminare, adică cu luminarea minții (vous nous) omului prin Harul Sfântului Duh („Teologia Patristică”, pp. 56-58).

Într-o lume căzută și păcătoasă, un aspect extrem de important al personalității noastre este nevoia de a fi vindecați, de a ne ridica după ce am căzut, nevoia de pocăință, de a ierta și de a fi iertați.

Procesul de a aduce la lumină ceea ce este ascuns este decisiv, după povățuirea duhovnicească. De fapt, acesta este și principiul din psihoterapia modernă, însă Părinții pustnici l-au gândit înainte de Freud și Jung.

Există o apoteogmă a părinților pustiei din Pateric: „Dacă te tulbură gânduri necurate, nu le ascunde părintelui tău duhovnicesc și osândește-le. Cu cât cineva își tănuiește mai mult gândurile sale, cu atât ele se înmulțesc și capătă putere. Însă un gând rău, atunci când e descoperit, pe loc e nimic. Dacă ascunzi diverse lucruri, ele vor avea mare putere asupra ta, însă dacă vei vorbi despre ele înaintea lui Dumnezeu, în prezența altuia, atunci acelea se vor vesteji, pierzându-și puterea”.

Ne străduim atât de mult să nu fim aflați niciodată. Ne străduim să nu fim aflați ca păcătoși, unul față de altul, și încercăm să nu fim aflați nici de Dumnezeu, deoarece căutăm mereu căi convenționale de a reglementa lucrurile în ceea ce ne privește.

Biserica primelor veacuri era ancorată în sentimentul de unitate, de a aparține celui alt și lui Hristos, sentimentul că Trupul lui Hristos, care este Biserica, nu trebuie să fie vătămat sau desfigurat de necredința omului. Așa se explică cum a fost cu puțință spovedania publică, singura formă de spovedanie folosită universal în primele veacuri de creștinism.

Mitropolitul Antonie de Suroj explică pe larg modul în care avea loc acest tip de mărturisire și ce implica el. Atunci când omul dorea să se spovedească public trebuia să se pregătească. Cu excepția procesului lăuntric care-l aducea la pocăință, el trebuia să se pregătească prin rugăciune și post, prin toate exercițiile spirituale care-i hrăneau luarea-aminte și-l ajutau să-și stăpânească trupul. Însă și comunitatea care urma să primească spovedania trebuia să se pregătească. Oamenilor li se spunea ce urmează să se petreacă și ei, la rândul lor, trebuiau să se pregătească prin post și rugăciune pentru ca, privind propriul suflet, să se poată judeca pe ei înșiși stând înaintea judecării lui Dumnezeu; iar atunci când venea ziua spovedaniei, avea loc o întâlnire și nu o judecată. Era o reintegrare – nu doar a persoanei care păcătuse în cadrul comunității, ci o reintegrare a întregii comunități în sensul redobândirii unei integrități care fusese pierdute prin păcat, prin căderea unuia dintre membrii săi.

Era, prin urmare, un act ce nu ținea doar de mântuirea personală, ci Îl privea și pe Dumnezeu și pe toți ceilalți,

de a se întoarce și de a fi reintegrat; era un act de credință, un act de devotament și loialitate față de Dumnezeu și de ceilalți, iar nu pur și simplu un act prin care omul care greșise se îndreptăța singur.

Se pare că acest lucru l-am pierdut cu totul și ar fi important de recuperat într-un fel. Trebuie recuperat acest sens de unitate și deplinătate. Pe lângă acesta ar fi necesar să recuperăm sentimentul că păcatul nu este ceva ce afectează o singură persoană, ci Trupul întreg al omenirii și să înțelegem că păcatul contează pentru întregul Trup, nu doar în ceea ce privește solidaritatea afectivă de prietenie, ci la un nivel mult mai profund.

Dacă modelul prim, cu penitența publică, este cu precădere juridic, al doilea model, cu povățuirea duhovnicească, este mai terapeutic. Începând cu veacul al IV-lea, odată cu numărul mare de creștini, sistemul penitenței publice a fost folosit din ce în ce mai puțin. Într-o comunitate creștină mai largă, încrederea care exista în primele secole ale Bisericii s-a diluat. Discutarea în public, în prezența comunității, a păcatelor membrilor ei a devenit pricină de poticnire și a devenit o întâlnire personală între preot și penitent.

O întrebare pe care ar fi necesar să ne-o punem când vorbim de Taina Spovedaniei ar fi legată de modul în care ne raportăm la aceasta. Ne gândim la mărturisire în termeni juridici sau terapeutici? Vedem păcatul, în primul rând, ca pe o încălcare a legii sau îl vedem ca pe un simptom al bolii lăuntrice? Accentuăm în principal „legarea și dezlegarea” sau vindecarea? Venirea la mărturisire este ca mersul la tribunal, sau ca la spital? Chiar dacă cele două căi par diferite ele se întrepătrund rămânând ca harul lui Dumnezeu să lucreze în duhovnic puterea vindecătoare a discernământului.

Părinții îndumnezeiți, cu discernământ, lucrează mai mult ca medici care-l vindecă pe om decât ca sfătuitori juridici și legislatori. Văd boala oamenilor concreți și încearcă să-i vindece, să-i ajute să dobândească ochi bun și, în continuare, să-i lase să înainteze pe drumul lor. Nu forțază libertatea fiilor duhovnicești, din moment ce nu au intenția de a dobândi fani. Le indică ținta înaltă la care trebuie să ajungă, din moment ce aceasta se leagă intim de ontologia existenței lor, le indică încă și mijloacele terapeutice și îi ajută în momentele de slăbiciune.

Principiul fundamental al terapiei este acela potrivit căruia traumele care sunt mărturisite se vindecă. Când ne hotărâm să ne spovedim, atunci începe procesul terapeutic. Atunci liniștea va inunda sufletul și trupul.

Pocăința este acea cotitură a vieții, acea schimbare a gândurilor, preschimbare a inimii, care ne pune față în față cu Dumnezeu, plini de nădejde fremătândă și de bucurie, având convingerea că nu merităm milostivirea lui Dumnezeu, dar că Domnul a venit pe pământ nu pentru a judeca, ci pentru a mântui, că a venit nu pentru cei drepti, ci pentru cei păcătoși.

Pocăința ca Taină se deosebește de pocăința ca virtute și stare. Ca virtute, pocăința o are fiecare om care are conștiința păcătoșeniei și dorința de îndreptare. De exemplu: a avut-o Adam după căderea lui în păcat; este binecunoscută pocăința regelui David, după îndoitul păcat al uciderii și al adulterului, care până la sfârșitul vieții și-a plâns păcatul spunând: „fărădelegea mea eu o cunosc și păcatul meu înaintea mea e pururea” (Ps. 50); să nu uităm de admirabilul exemplu de pocăință al sfinței cuvioase Maria Egipteanca și, nu în ultimul rând, de toți sfinții Bisericii care, de la o viață supusă păcatelor, s-au întors la Dumnezeu cu pocăință.

SFÂNTA EUHARISTIE ÎN LITERATURA POSTPATRISTICĂ (II)

Clement Alexandrinul descrie metaforic realitatea ontologică a ființei umane, căreia Dumnezeu, pe Care Îl numește „Vița cea sfântă”, i-a dăruit pe Fiul Său, „strugurele profetic... marele strugure, care este Cuvântul cel strivit pentru noi”, iar Euharistia culminează cu împărtășirea de „nemurirea Domnului” [Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 19, 3-4, în col. P.S.B., vol. 4, traducere, introducere, note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 241]. Pornind de la materiile euharistice, Clement pune în paralel roadele Duhului și ale Cuvântului: „Duhul este tăria Cuvântului, precum sângele este tăria trupului. În chip asemănător vinul se amestecă cu apa, iar Duhul cu omul; unul, amestecul de vin cu apă, hrănește spre credință; celălalt, Duhul, conduce spre nemurire; și iarăși amestecul celor două, a băuturii și a Cuvântului, se cheamă euharistie, har lăudat și frumos” [Ibidem, II, 20, 1. p. 241]. Prima folosire a termenului simbol pentru Euharistie se întâlnește la Clement, care, referindu-se la minunea transformării apei în vin la nunta din Cana, numește vinul euharistic: „tainicul simbol al Sfântului Sânge” [M.E. Herghelegiu, *Aspecte ale evoluției epiclezei euharistice din anaforele Liturgiilor Sfântului Vasile cel Mare și a Sfântului Ioan Gură de Aur*, „Ortodoxia”, an. XLVII, nr. 304, 1995, p. 61].

Învățătura lui Origen despre Euharistie este aproape identică cu cea a lui Clement, chiar dacă este, în general, mai clară și cuprinde, în special, interpretări alegorice în detrimentul celor literare. El păstrează aceeași linie profundă în descrierea efectelor Tainei Euharistice: „Odată hrănită și adăpată cu Euharistie, care este pâinea cea vie și adevărata băutură, aripa sufletului se refăce și se înalță spre Dumnezeu” [Origen, *Contra lui Celsus*, VI, XLIV, în col. P.S.B. vol. 9, Studiu introductiv, traducere și note Pr. Prof. Teodor Bodogae, Colaboratori Prof. N. Chircă, Teodosia Lațcu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, p. 407].

Tertulian identifică Euharistia cu viața veșnică, spunând: „Hristos este pâinea noastră, fiindcă El este viața și pâinea vieții... Astfel, cerând pâinea, cea de toate zilele, cerem veșnicia lui Hristos și nedespărțirea de trupul Lui” [Tertulian, *Despre rugăciune*, VI, în *Apologeti de limbă latină*, col. P.S.B., vol. 3, traducere de Prof. Nicolae Chițescu, Teodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, introducere, note și indici Prof. Nicolae Chițescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 233], iar Sfântul Ciprian al Cartaginei trasează o linie demarcatoare clară între cei ce nu sunt și cei ce sunt părtași la comuniunea euharistică, insistând asupra necesității împărtășirii zilnice cu Hristos: „Hristos este pâinea vieții și această pâine nu este a tuturor, ci a noastră... a celor ce avem părtășie cu trupul Lui. Cerem însă ca această pâine să ne fie dată zilnic, ca nu cumva noi, care suntem cu Hristos și primim zilnic ca hrană a mântuirii Euharistia Lui, săvârșind cumva o greșală... să fim separați de trupul lui Hristos” [Sfântul Ciprian al Cartaginei, *Despre rugăciunea domnească*, XVII, în col. cit., p. 474].

Sfinții Părinți Capadocieni au schițat pagini remarcabile, accentuând rolul Sfintei Împărtășanii în renașterea spirituală a ființei umane. Sfântul Vasile cel Mare, în *Epistola 93*, îndeamnă la împărtășirea zilnică cu sfântul Trup și Sânge al lui Hristos, ca un lucru bun și folositor, oferind credincioșilor exemplul său personal: „Eu, scrie Sfântul Vasile, desigur, mă împărtășesc de patru ori pe săptămână: duminica, miercurea, vinerea și sâmbăta, precum și în alte zile când se face pomenirea vreunui sfânt deosebit” [Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola 93 către patrician Chesaria, în legătură cu comuniunea cu Sfintele Taine*, în col. P.S.B., vol. 12, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, p. 269]. *Epistola* amintește și de o practică des întâlnită în epoca primară, aceea de a consuma Împărtășania acasă. Dând exemplu pe

călugării care locuiesc în pustie sau pe creștinii care trăiau în timpul persecuțiilor, Sfântul Vasile cel Mare afirma că împărtășirea în lipsa preotului nu constituia nicio greșală, „pentru că altădată practica aceasta era întărită de o lungă obișnuință” [Ibidem, p. 269-270].

Pe deplin convins de caracterul sfințitor al Euharistiei, Sfântul Grigorie de Nazians îi scrie, imediat după refacerea din boală, episcopului Amfilohie de Iconiu: „Limba unui preot meditând la Domnul adună bolnavii. Fă apoi marele lucru al celebrării Liturghiei și dezleagă marea mulțime a păcatelor mele când pui mâna pe jertfa Învierii. Înalt Preasfințite prieten, nu înceta și să te rogi și să pledezi

© Foto: Dragoș Boicu

pentru mine când faci să coboare Cuvântul prin cuvântul tău, când cu o tăietură nesângeroasă desparți Trupul și Sângele Domnului, folosind vocea ta ca lance” [Sfântul Grigorie de Nazians, *Epistola 171*, P.G., col. 322 BC, apud Conf. Univ. Dr. Marius Telea, *Antropologia Sfinților Părinți Capadocieni*, Editura Emia, Deva, 2005, p. 404].

Sfântul Grigorie de Nyssa folosește imaginea otrăvii și a antidotului în descrierea rolului Împărtășaniei pentru om, afirmând că ființa umană, din punct de vedere psihofizic se hrănește atât material, cât și spiritual. Dar de vreme ce comuniunea cu Dumnezeu fusese întreruptă, e nevoie de prezența unui antidot: „Antidotul, scrie episcopul Nyssei, nu este altul decât acel trup care s-a arătat mai tare decât moartea și care s-a făcut nouă început al vieții” [Sfântul Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învățământul religios*, 37, în col. P.S.B., vol. 30, traducere și note Pr. Prof. Teodor Bodogae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, p. 338].

Astfel, Sfânta Împărtășanie reprezintă hrană, dar are, potrivit Sfântului Grigorie de Nyssa, și caracter extensiv, deoarece cel împărtășit îi ancorază în transformarea sa și pe ceilalți: „Cel care se împărtășește se umple de daruri, care sunt lucrătoare. Împărtășit și plin de puterea lui Hristos euharistic, creștinul strălucește spre ceilalți ca mirosul unei mâncări parfumate” [Idem, *Explicare corectă la cartea Ecclesiastului*, Omilia VII, P.G. 44, col. 737 D, apud Conf. Univ. Dr. Marius Telea, op. cit., p. 405]. La fel de profund, folosind imagini plastice, Sfântul Grigorie îndeamnă la o pregătire specială pentru Taina Euharistică și, amintind de truda lui Iosif din Arimateea de a pregăti trupul Domnului pentru punerea în mormânt, cu un giulgiu curat și nepătat, este de părere că: „Noi trebuie să primim Sfântul Trup al Domnului cu suflet curat, iar dacă se va găsi în noi vreo pată, să o ștergem mai întâi cu apa lacrimilor” [Idem, *Despre desăvârșire către monahul Olimpiu*, în col. P.S.B., vol. 30, p. 466]. Sfântul Ioan Gură de Aur, orator excepțional, dar și trăitor creștin în aceeași măsură, deplin convins de realitatea prezenței lui Hristos în Euharistie, a atras atenția, în predicile și paginile dedicate Tainei Euharistice, asupra efectelor acesteia în viața creștinilor, dar și asupra relației dintre vizibil și invizibil în înțelegerea acestei taine înfricoșătoare, după expresia marelui predicator. Sfântul

Ioan le cere păstoriților săi să privească această taină cu ochi duhovnicești și precizează: „Când cuvântul lui spune: «Acesta este trupul Meu», să ascultăm și să credem și să vedem trupul Lui cu ochii sufletului. Hristos nu ne-a dat nouă ceva material, ci, în lucruri materiale, toate sunt duhovnicești... Dacă ai fi fost fără de trup, ți-ar fi dat daruri netrupești; dar pentru că sufletul este împletit cu trupul, ți-a dat cele spiritual în cele material. Câți nu spun azi: «Aș fi voit să-I văd chipul Lui, statura Lui, încălțăminte Lui». Dar iată, tu Îl vezi, Îl atingi, Îl mănânci” [Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, LXXXII, 4, în col. P.S.B., nr. 23, traducere, introducere, indici și note Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe

Române, București, 1994, p. 934]. Vedere spirituală e necesară, de asemenea, în înțelegerea faptului că minunea euharistică nu o săvârșește preotul, ci Însuși Hristos: „Cine deci lucrează minunea euharistică?, întreabă Sfântul Ioan, Preotul care celebrează Sfintele Taine? Nu. Ceea ce avem sub ochi la altar nu este opera puterii omenești. Acela a Cărui acțiune ați văzut-o la Cina cea de Taină lucrează încă deasupra altarelor noastre, noi nu suntem decât slujitorii Săi, El este Cel care sfințește, Cel care transformă” [Idem, *Omilia la Evrei*, XVII, 3, apud Conf. Univ. Dr. Marius Telea, *Sfânta Euharistie în gândirea Sfântului Ioan Gură de Aur*, „Revista Teologică”, an. IV (76), nr. 1, 1994, p. 41]. Sfântul Ambrozie al Milanului, în lucrarea „Despre Sfintele Taine”, schițează o comparație grăitoare între mana consumată de evrei în pustie și Euharistia pusă la îndemâna creștinilor, arătând superioritatea acesteia din urmă:

„Mana aceea era din cer; Acesta (trupul lui Hristos) este mai presus de cer; ...aceea era supusă stricăciunii dacă era păstrată pentru a doua zi; Acesta este străin de orice stricăciune... Evreilor le-a curs apă din stâncă, ție sânge din Hristos; pe aceia i-a săturat apa pentru o oră, pe tine Sângele te-a spălat de păcate pe vecie. Iudeul bea și însetează; tu, după ce vei bea nu vei mai putea înseta; aceea era în închipuire, Acesta este în adevăr” [Sfântul Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, VIII, 48, în col. P.S.B., vol. 53, traducere, introducere și note Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 21]. Caracterul real și sfințitor al Tainei Euharistice este argumentat de Sfântul Ambrozie prin evidența cuvintelor Mântuitorului, a căror limpezime trece dincolo de orice dialectică: „Domnul Iisus Însuși strigă: *Acesta este Trupul Meu*; înanite de binecuvântarea cuvintelor dumnezeiești altfel se numește pâinea, dar după sfințire devine trup. El Însuși îl numește Sângele Său... Și tu spui: Amin, adică adevărat este! Ceea ce spune gura să măririsească cugetul lăuntric; ceea ce spune cuvântul, să o simtă inima” [Ibidem, IX, 54, p. 23]. Sfântul Ambrozie este primul părinte bisericesc în Occident, care transferă valoarea sfințitoare din momentul Epiclezei în momentul anamnezei, înțelegând realitatea euharistică a Trupului și Sângelui Mântuitorului într-un sens substanțial și identificând-o cu trupul istoric și natural al Domnului [Alexis Van Der Mensbrugge, art. cit., p. 592]. Aceiași tip argumentativ în susținerea prefacerii reale a pâinii și vinului în Trupul și Sângele Domnului este folosit și de Sfântul Chiril al Ierusalimului, care afirmă: „Să nu judeci taina după gustare, ci, neîndoindu-te, încredințează-te prin credință că ai fost învrednicit de Trupul și Sângele lui Hristos” [Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheza a IV-a mistagogică: Despre trupul și sângele lui Hristos*, IV, 6, traducere din limba greacă și note de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 356]. Prezența lui Hristos în Cina Euharistică implică nu doar prefacerea elementelor, ci și transformarea celor ce gustă din ele, de aceea, sfântul părinte susține cu fermitate că prin Împărtășanie: „ajungem purtători de Hristos... iar după cuvântul Sfântului Petru, părtași firii dumnezeiești” [Ibidem, IV, 3].

Pr. Dr. Ioan Ciprian CÂNDEA

(II) ADITZ LITURGHIERUL ÎN LIMBA ROMÂNĂ

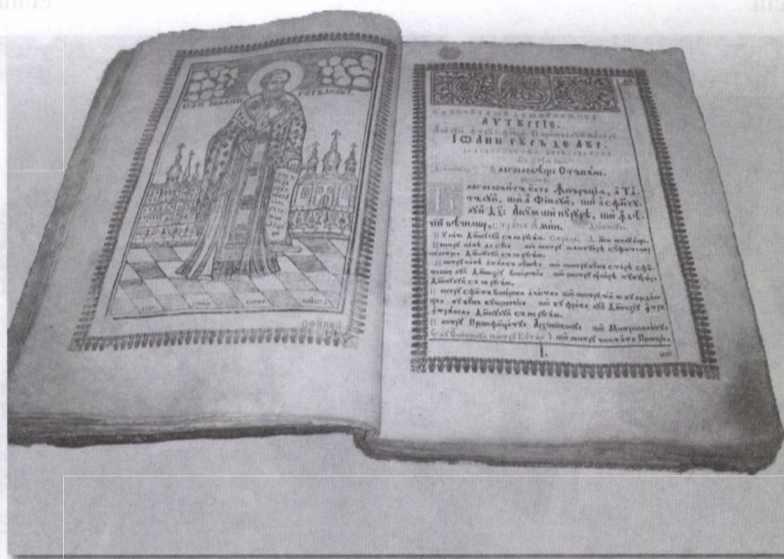
În anul 1508, călugărul Macarie a tipărit în limba slavonă prima carte de cult în Biserica Ortodoxă, un *Liturghier*. Însă primul *Liturghier* în limba română este cel tipărit de Coresi [Textul a fost restituit filologic și comentat de Al. Mareș, la Editura Academiei, în 1969], în 1570, la Brașov. Cartea cuprindea doar textul *Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur* și *Rânduiala dumnezeieștii proscomidii* și era tipărită din inițiativa episcopului calvin Pavel Tordași care urmărea convertirea românilor ortodocși. Primul pas spre convertire îl reprezenta înlocuirea limbii slavone cu româna în oficierea slujbei. Prin urmare, erau necesare cărți de cult, dintre care cea mai importantă era *Liturghierul*, care cuprindea ritualul desfășurării slujbei la care participa un număr mare de credincioși. Nu se știe cât de utilizată a fost în cadrul serviciului divin, din cauza reținerii Bisericii Ortodoxe Române de a introduce limba națională în cult, slavona fiind considerată o limbă sacră.

O altă traducere românească a *Liturghierului* [Editat de N.A. Ursu, sub egida Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în 1980. Vom valorifica acest text în capitolul al treilea] a fost publicată la Iași, în anul 1679, de mitropolitul Dosoftei. Acest ierarh a naționalizat cultul religios din Moldova. Necesitatea de a înțelege credincioșii textele biblice și cărțile de cult a fost imboldul activității reformatoare a mitropolitului. Pe lângă *Liturghier*, Dosoftei publică și alte cărți de slujbă în limba română: *Psaltirea de-nțales*, *Psaltirea slavo-română*, în 1680 și *Molitvălnicul de-nțales*, în 1681. *Liturghierul* din 1679 cuprinde „Proscomidia”, „Liturghiile” sfinților Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Grigore Dialogul, traduse din limba greacă, cărora li se adaugă: „Molitva colivelor”, „La Paști, molitva cărnii”, „Ș-alta la Paști”, „Molitva cea mare de la duhovnic, ucenicilor de ispovadă” și „Molitve de iertat a tot blăstăm și afurisanie omului răpăosat”. A doua ediție a *Liturghierului* apare tot la Iași, în 1683, și conține mai multe piese liturgice și rugăciuni decât erau în ediția princeps: „Rândul la svințitulantimiselor”, „Molitva celor ce-ș aduc dar la svântabesearică den fruntea poamelor”, „Molitvă la area cea cu pâine”, „Molitvă la culesul vilor”, „Molitvă la blagoslovenia vinului în crama sau în pivniță sau la besearică ce-ș duce creștinul vin nou”, „Slujba Vecerniei”, „Diaconiile Utrăniei” (Slujba Utrăniei), „Otpusturile Praznicelor”, „Otpusturile peste săptămână”, „Rânduiala bdeniei, scoasă din izvoadele ceale grecești”, „Rânduiala Poluvașniței duminica, și de preste toate zilele”, „Văzglăseniile la Paști”, „Molitve la Svânta Priceștenie a Svântului Marele Vasilie”. Apar două texte patristice și postpatristice importante: „Cazanie la Gioi mari a dintru svinți Părintele nostru Ioan, arhiepiscopul de Țarigrad, Rostul de Aur. Cuvânt de învățătură” și o „Rugă pentru creștinătate a Svântului Calist, patriarhul de Țarigrad. După paraclis sau osveștenie”. Anumite rugăciuni, printre care și „Cazanie la Gioi mari”, sunt preluate din *Molitvălnicul de-nțales*. Numai Otpusturile praznicelor celor domnești și Otpusturile preste săptămână apar reproduse integral în slavonă. Nu se regăesc în ediția a doua textele „La Paști, molitva cărnii” și „Molitve de iertat a tot blăstăm și afurisanie omului răpăosat”.

Ezitatea bisericii în naționalizarea cultului divin este explicată de N.A. Ursu astfel: „Ca atare, în interesul apărării dogmelor și a cultului ei tradițional, care se confruntau atunci, ca și în secolele anterioare, mai ales în Transilvania, cu interesul suprem al unității și integrității naționale, biserica ortodoxă românească a opus, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, o rezistență eroică asaltului curentelor protestante, inclusiv inițiativei lor de traducere a cărților de cult în limba română. Mărturie ale acestei rezistențe sunt, între altele, martiriul mitropoliților de la Bălgrad, Ilie Iorest și Sava Brancovici, bogata literatură cu caracter explicit sau implicit antireformat tradusă ori elaborată în românește și publicată în secolul al XVII-lea, precum și însuși faptul că de la Coresi până la Dosoftei nu au mai fost publicate cele două cărți fundamentale de cult în limba română, «Molitvelnicul» și «Liturghierul»”. [N.A. Ursu, „Notă asupra ediției”, în *Dosoftei, Dumnedziasca Liturghie*, 1679, Iași, p. XLVI]

În același an, 1679, popa Pătru din Tinăud (Bihor) copiază un *Liturghier* [Atanasie Popa, „Un cărturar bihorean din sec. al XVII-lea: popa Pătru din Tinăud”, în *LL*, XX, 1969, p. 194], într-o versiune diferită de cea a lui Dosoftei.

Mitropolitul Ungrovlahiei, Teodosie, a publicat la București, în 1680, un *Liturghier* cu text slavon, dar cu tipic tradus în română. Această carte de cult a fost reeditată în 1701 și 1702 la Buzău, de episcopul Mitrofan. Cărțile de cult publicate în jurul anului 1700 au tipicul în românește, iar textele liturgice în slavonă din cauza temerilor oficialităților ortodoxe. De aceea merită apreciat

actul atât de îndrăzneț al lui Dosoftei care obținuse binecuvântarea patriarhului Partenie al Alexandriei. În epocă circulau și manuscrise bilingve sau trilingve, precum *Slujebniculslavo-greco-român* al mitropolitului Ștefan I al Ungrovlahiei, un slujebnic slavon, grecesc și românesc și câteva liturghiere slavo-române. Pe lângă tipic, acestea au și Crezul, precum și alte rugăciuni, traduse în limba română. [Violeta Barbu, „Preliminarii la studiul naționalizării serviciului divin: principalele versiuni românești ale Simbolului credinței (1650-1713)”, în *LR*, XL, 1991, nr. 1-2, p. 27]

Naționalizarea cultului implica și dificultatea transpunerii și adaptării textelor poetice și a celor destinate cântării care, prin traducere, trebuiau să-și păstreze frumusețea și solemnitatea din limbile de împrumut (greacă și slavonă) și ritmul specific muzicii bisericești.

Între anii 1695-1706, în Banat și Transilvania au circulat mai multe copii ale *Liturghierului* executate de copiii Vasile Sturza Moldoveanul, dascălul Vășii din Șcheii Brașovului, dascălul Gheorghe din Vima Turzii, popa Nicolae din Cigmău.

Mitropolitul Antim Ivireanul publică, în partea a doua a *Evhologhionului* apărut la Râmnic, în 1706, o altă versiune românească a *Liturghierului*. În prima secțiune a tipăriturii sunt prezente cele trei formulare ale *Liturghiei*, urmate de „Otpusturile praznicelor celor domnești ce să zic la Vecernie, la Utrenie și la *Liturghie*”, „Otpusturile preste săptămână ce să zic la Vecernie, la Utrenie și la *Liturghie*” și „Văzglăseniile în zioa Sfințelor Paști la canon după fieștecarepeasnă”.

Aceste texte liturgice au fost reproduse în 1713, la Târgoviște, cu titlul „Dumnezeieștile și sfințele *Liturghii*”. Modelul va fi urmat și în reeditările ulterioare [Vezi edițiile: *Dumnezeieștile și Sfințele Liturghii*, București, 1728, 1729, 1741, 1746, 1747, 1780; *Sfințele și dumnezeieștile Liturghii*, Râmnic, 1733, 1747, 1759, 1767, 1787, 1813, 1817; *Dumnezeieștile și Sfințele Liturghii*, Iași, 1747; *Liturghie*, Iași, 1759, 1794; *Dumnezeieștile Liturghii*, Blaj, 1756, 1775, 1807; *Dumnezeieștile și Sfințele Liturghii*, Buzău, 1678; *Sfințele și dumnezeieștile Liturghii*, București, 1797; *Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie*, Sibiu, 1798; *Sfințele și dumnezeieștile Liturghii*, Sibiu, 1807, 1809, 1814, 1827] de la București și Râmnic, Iași și Blaj, devenind prototipul *Liturghierului* de astăzi.

În 1818 apare un *Liturghier* [*Liturghiile a Sfinților Ierarhii Ioan Hrisostomul, Vasile cel Mare și Grigore Dialogul*, Iași, 1818] îngrijit de Veniamin Costache (a doua ediție a acestuia va fi publicată în 1834). În prefețele ambelor ediții, mitropolitul își exprimă părerea cu privire la istoria limbii române și realizează o reușită modernizare sub

aspect lexical [Vezi și Preot Prof. dr. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, EIBMBOR, București, 1994, p. 18-19], înlocuind mulți termeni de origine slavă cu alții de origine latină, precum *molitvă* cu *rugăciune*, *vohod* cu *intrare*, *dveră* cu *ușă*, *cădire* cu *tămâiere*, *sf. agneț* cu *sf. pâine*, *pocrovăț* cu *acoperământ*. În prefața ediției din 1834, mitropolitul precizează ce alte schimbări a mai realizat: *blagoslovenie* cu *binecuvântare*, *oglașenie* cu *chemare*, *predsfesteală* cu *înainte sfințită*, *prestol* cu *masă* etc. Schimbările propuse de mitropolitul Veniamin s-au impus (cu câteva excepții: *taine* – *misterii*, *zălosire* – *încredințare*) și s-au transmis până la nivelul textului liturgic actual. [Am luat ca termen de comparație textul *Liturghierului* apărut în anul 2000 la EIBMBOR] Mitropolitul a realizat o profundă reformare a limbajului, înlocuind normele moldovenești cu cele munteneste. Reformarea rânduialelor liturgice a urmărit cu deosebire desfășurarea corectă a „tainelor” bisericești. Astfel, a impus administrarea corectă a tainei botezului, prin trei afundări și nu prin turnarea apei pe cap.

O încercare de a schimba limbajul liturgic o datorăm lui Bartolomeu Anania care a obținut aprobarea Sfântului Sinod de a interveni cu câteva modificări în textul *Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur*. [Avem în vedere ediția a V-a, apărută la Cluj-Napoca în 2009] Menționăm câteva din propunerile mitropolitului Bartolomeu: „pentru bunăstarea Sfințelor lui Dumnezeu Bisericii” – *pentru neclintita statornicie a Sfințelor lui Dumnezeu Bisericii*; „plinirea Bisericii” – *plinătatea Bisericii*; „nu ne lăsa” – *nu ne părăsi*; „Ție slavă înălțăm” – *Ție slavă-Ți înălțăm*; „încă ne rugăm” – *ne mai rugăm*; „fără de sminteală” – *fără alunecare*; „Noi, care pe heruvimi cu taină închipuim” – *Noi, cei ce pe heruvimi în taină ni-i facem chip*; „Ca pe Împăratul tuturor să-l primim, pe Cel înconjurat în chip nevăzut de cetele îngerești” – *Ca pe Împăratul tuturor primind, pe Cel ce nevăzut e'nconjurat de cetele îngerești* etc. O „inovație” (pe care o considerăm nejustificată) este introducerea apostrofului („într'însele”, „s'au pomenit”, „într'înșă”, „s'a arătat”, „S'a născut” ș.a.). Mitropolitul Clujului a mai publicat și o încercare de adaptare a textului liturgic [Vezi *Cartea deschisă a Împărăției. O însoțire liturgică pentru preoți și mireni*, EIBMBOR, București, 2007] prin tâlcuirea verset cu verset a *Liturghiei* lui Ioan Gură de Aur.

În anul 2008 s-a publicat o altă ediție a *Liturghierului* care, fiind aspru criticată, a fost retrasă de pe piață.

La începutul anului 2012 a apărut o nouă ediție a acestei cărți de cult. *Cuvântul înainte* anunță că ediția se caracterizează prin bogăția nuanțării sensurilor teologice ale textului liturgic și prin evitarea arhaismelor. Cu toate acestea, descoperim cu surprindere întoarcerea la arhaisme pe care mitropolitul Veniamin Costache le înlocuise la ediția din 1818: *perdea* – *dveră*, *intrare* – *vohod*. Am sesizat punerea între paranteze a unor variante alternative de text: „pentru buna stare (statornicia) sfințelor lui Dumnezeu Bisericii”; „pe iubitoarea de Hristos oaste (armată)”; „frumusețea (bună-cuviința) casei Tale”; „lăsarea și iertarea păcatelor robilor lui Dumnezeu enoriași (închinători)”; „sobornicească și apostolească (apostolică) Biserica”; „cu pace (în pace)” etc.

Anumite indicații tipiconale au fost corectate și formulate mai clar (spre ex.: „Forma corectă a răspunsului dat de popor este «Milă, pace, jertfă de laudă». A se vedea lămuririle de la sfârșitul acestei cărți” sau „Traducerea mai exactă: «al Legământului celui nou»”).

Considerăm necesară apariția unui studiu istoric și exegetic despre *Liturghier*, în care să se prezinte toate manuscrisele și edițiile tipărite ale acestei cărți de cult în greacă, slavonă și română (poate chiar și în unele limbi moderne). O astfel de lucrare ar fi de interes atât pentru teologi, cât și pentru lingviști. S-ar putea explica astfel motivele care au condus la anumite schimbări în textul și rânduiala *Liturghiei*. Cercetarea ar trebui realizată de un colectiv care să cuprindă teologi, filologi și alți oameni de cultură preocupați de limbajul liturgic, pentru a se evita astfel apariția unor texte liturgice revizuite cosmetic, dar care păstrează multe greșeli.

Prof. dr. Maria FRENȚIU

Ochiul minții. Și al credinței?

Nu am crezut niciodată că o să pot înțelege mai bine natura Bisericii și rolul creștinilor citind o carte scrisă de un neurolog! Și totuși, „minunea” s-a întâmplat: cartea se numește *Ochiul minții* (trad. Ioana Ilie, Humanitas, București, 2014) și a fost scrisă de Oliver Sacks (n. 1933), profesor de neurologie la New York University School of Medicine și autor de cărți de popularizare recunoscute pe plan mondial. (Cea mai cunoscută: *Omul care își confundă soția cu o pălărie*, Humanitas, București, 2005, 2011. A se mai vedea și *Revenirea la viață*, Humanitas, București, 2012; *Văzând glasuri*, Humanitas, București, 2013; *Muzicofilia*, Humanitas, București, 2009, 2012; *Un picior de sprijin*, Humanitas, București, 2013.)

La fel ca în celelalte cărți ale sale, Sacks expune în *Ochiul minții* câteva din cazurile sale clinice, care aici au un numitor comun: orbirea parțială sau totală. Sunt cazuri impresionante și deopotrivă emoționante, ce ne demonstrează, încă o dată, că lumea „se vede” altfel atunci când nu vezi. Vădindu-și talentul de medic și povestitor deopotrivă, autorul demonstrează „complexitatea funcționării creierului și uluitoarea sa capacitate de a se adapta și de a depăși handicapul, fără a mai vorbi de tăria anumitor persoane, de resursele interioare pe care se sprijină în fața provocărilor neurologice aproape imposibil de imaginat pentru noi ceilalți” (p. 8). Astfel, o pianistă nu mai poate citi notele muzicale și, în cele din urmă, ajunge incapabilă să recunoască chiar și obiectele din jurul ei; o profesoară de neurobiologie, care nu a putut să vadă în trei dimensiuni toată viața ei, reușește acest fapt la o vârstă destul de înaintată, ceea ce îi schimbă total percepția asupra lumii; în fine, autorul însuși, ajuns din medic pacient, face o mărturie asupra incapacității de a recunoaște fețele oamenilor și apoi, mai grav, despre efectele straniei ale cancerului său ocular.

Ce au de-a face toate aceste cazuri cu Biserica? Cred că mai mult decât am crede la prima vedere. În general, teologii definesc Biserica drept „o instituție divino-umană”, întemeiată de Iisus Hristos. Urmând textele scripturistice, regăsim însă cu totul alte simboluri, mult mai sugestive asupra naturii și rolului Bisericii în lume. Cea mai cunoscută este cea paulină, de „trup al lui Hristos”. Astfel, de prea multe ori doctrina despre Biserica a fost tratată fără nici o relație organică cu întruparea și jertfa răscumpărătoare a Mântuitorului – văzând, astfel, în Biserica mai degrabă o comunitate a celor ce cred și îl urmează pe Hristos, decât însuși „Trupul” Său, în care Hristos este prezent și lucrează neîncetat, „prin Duhul”, în vederea „recapitulării” tuturor în El însuși –, iar această metodologie teologică este în contradicție cu viziunea scripturistică și patristică. În consecință, deși recunoștea că și alte imagini și simboluri, pe care le regăsim în Sfânta Scriptură, sunt valide în a exprima viața și realitatea Bisericii – Împărăție, Cetatea lui Dumnezeu, Noul Ierusalim, poporul lui Dumnezeu, familie etc. –, Georges Florovsky credea că toate aceste imagini trebuie completate cu noțiunea inclusivă, sintetică, de „Trup”. Ea are o importanță capitală în gândirea Sf. Ap. Pavel și nu poate fi tratată cu ușurință de teologia sistematică, întrucât reprezintă „cea mai bună mărturie” a unirii creștinilor cu Hristos prin Duhul Sfânt (vezi Col. 3, 4). (Printre alte imagini și analogii ce desemnează unitatea organică între Domnul nostru Iisus Hristos și credincioși – Mireasa Domnului și „unirea tainică” în Hristos și credincioși, lăcașul construit din pietre multe și vii, care se prezintă însă ca o „unică piatră”, trunchiul și ramurile sale etc. – s-a insistat în scrierile Sf. Ap. Pavel asupra termenului *soma* probabil datorită conotațiilor sale sacramentale evidente.) Cu alte cuvinte, Biserica este prelungirea și „plenitudinea” Întrupării, sau, mai exact întruparea se continuă deci și se împlinește în Biserica (Detalii în lucrarea noastră, *Tradiția patristică în modernitate: Ecleziologia Părintelui Georges V. Florovsky (1893-1979) în contextul mișcării neopatrlistice contemporane*, ediția a II-a, Ed. Astra Museum/ Andreiana, Sibiu, 2012, p. 162 ș.u.).

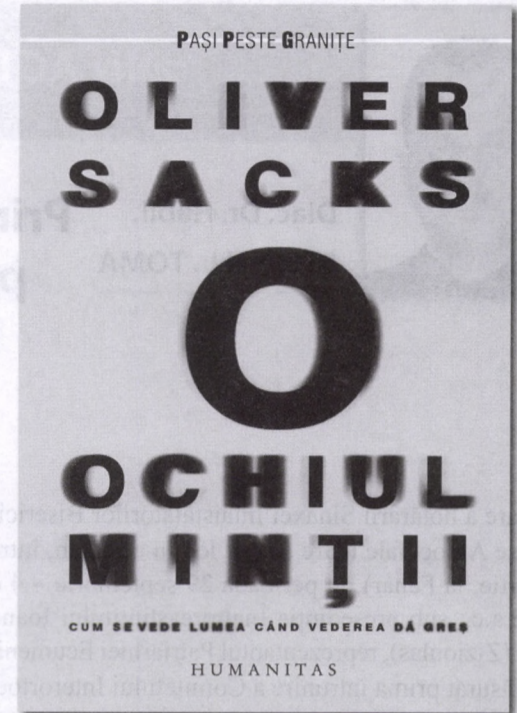
Consecința acestei viziuni scripturistice (și patristice) despre Biserica evidențiază două aspecte indisolubil legate: pe de o parte, fiecare ființă umană are nevoie de opera mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos, fiindcă fiecare este bolnav și are nevoie de salvare; pe de altă

parte, Biserica reprezintă mediul în care resocializăm de pe o cu totul altă bază – a iubirii hristice – și învățăm pas cu pas să slujim altora (a se vedea îndemnul „Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos”, Gal. 6, 2). Dintre aceste două principii, în special cel de-al doilea este ilustrat substanțial în cartea la care ne-am referit până acum!

În primul caz expus, pianista Lilian Kallir nu mai poate citi partiturile (suferă de alexie), dar dezvoltă alte „simțuri”: „memoria sa auditivă, orientarea sa acustică s-au dezvoltat în asemenea măsură, încât i-a sporit capacitatea de a învăța și a reproduce o piesă muzicală după ureche. Acum, nu numai că putea interpreta o piesă muzicală în acest fel..., ci putea chiar să o rearanjeze în minte” (p. 15). În timp, Kallir va ajunge chiar să sufere de agnozie, adică să fie incapabilă să distingă obiecte și persoane din jurul ei. (În urma unui astfel de incident, se va autodefini ca fiind „femeia care a confundat geanta doctorului cu geanta ei”. Vezi p. 17.) Totuși, ea va găsi metode de a depăși handicapul ei. În primul rând, printr-o organizare foarte temeinică a lucrurilor sale; în al doilea rând, prin sprijinul direct al celor din jurul ei, și mai ales al soțului. Observată de medic în mediul ei familiar, cele două reguli se vădesc a fi de foarte mare ajutor. Situația se complică însă atunci când trebuie să părăsească acest mediu, de exemplu, să meargă la supermarket. Atunci trebuia să ceară (și să primească) ajutorul celor din jur pentru a trece strada, a identifica obiecte, a trece trepte incomode etc. Așadar, pe de o parte resorturile interioare – pasiunea pentru muzică – iar pe de altă parte, sprijinul primit din exterior au făcut ca ea să-și ducă existența în „normalitate”. Lilian a fost ingenioasă și rezistentă în cei 11 sau 12 ani de la debutul bolii sale – scrie Oliver Sacks. A mobilizat toate tipurile de resurse interioare în sprijinul său: vizuale, muzicale, emoționale, intelectuale. Familia, prietenii, soțul și fiica ei, mai ales, dar, de asemenea, studenții și colegii săi, cumpărătorii din supermarket, trecătorii au ajutat-o, cu toții, să facă față situației. Adaptările sale la agnozie au fost extraordinare, o lecție care ne arată că, dacă se unesc forțele, agravarea constantă a unei probleme perceptivă și cognitive nu exclude posibilitatea de a-ți trăi viața. Prin artă, prin muzica sa, Lilian nu a făcut doar față bolii, ci a și depășit-o” (p. 34). (Aceeași mobilizare extraordinară o găsim și în cazul scriitorului Howard Engel. Acesta ajunge să sufere de alexie, adică nu mai poate citi, fără însă a-i fi afectată capacitatea de a scrie. Printr-un efort de voință, Howard va ajunge să... citească cu limba! Mai exact, a început să-și miște din ce în ce mai mult mâinile în timp ce citea, iar apoi și limba, trasând în gură formele literelor. În acest fel el va reuși chiar să scrie despre noua lui stare, conform sfatului dat de mama sa: „Scrie despre ceea ce știi”. Nu putem deci decât să fim de acord cu el atunci când spunea că, deși problemele nu au dispărut niciodată, „am învățat să le rezolv într-un mod mai inteligent”. Vezi p. 80-81.)

Patricia H., o femeie foarte activă și mondenă, devine, în urma unui accident cerebral, afazică (nu mai poate vorbi). Internată în spital, ea primește inițial acest fapt cu oprobriu și revoltă, căci aici, „indiferent de terapia administrată, lipsește o dimensiune socială vitală”, iar pacienții se simt izolați și singuri (p. 42). Cu timpul Pat – așa cum era alintată de cei apropiați – reînvață însă cum să trăiască, cum să comunice cu ceilalți chiar și fără cuvinte. Are loc o reabilitare de-a dreptul uluitoare, care face din camera ei de spital „un adevărat salon monden, frecventat deseori de alți pacienți” (p. 48). Mai mult decât atât, cu timpul Patricia va depăși și mai mult condiția de posibilă victimă; afișând un optimism uimitor, ea va înota (deși paralizată pe partea stângă) și va ieși de câte ori va putea în lume, devenind datorită farmecului ei „favorita” tuturor.

Prosopagnozia este incapacitatea de a reține chipurile – chiar cel propriu – iar cei ce suferă de această afecțiune sunt numiți de Sacks cei „rătăciți în labirintul fețelor”. În fapt, suferind el însuși încă din copilărie de prosopagnozie, autorul nu mai scrie aici relatări ale altora, ci propriile sale experiențe. Coroborate cu alte mărturii, ele îl duc la a face următoarea constatare: „Creierul este mai mult decât un ansamblu de module autonome, fiecare

având o importanță crucială pentru funcția mentală specifică. Fiecare dintre aceste arii funcționale specializate trebuie să interacționeze cu alte zeci sau sute, integrarea lor totală generând un fel de orchestră extrem de complicată, cu mii de instrumente – o orchestră care se dirijează singură, schimbându-și permanent partitura și repertoriul” (p. 102).

Ultima parte a cărții se constituie într-un fel de „jurnal medical” al autorului după ce a fost identificat cu un melanom ocular (cancer la ochi). Devenit din medic pacient, Oliver Sacks este îngrijit de un fost student de al său, doctorul Abramson, la care prețuiește, pe lângă sensibilitate, tact și delicatețe, și faptul că „ne-a apreciat cu justă măsură – atât pe mine, cât și pe melanomul meu”. De asemenea, diagnosticarea cu cancer îi schimbă radical viața: „Problemele legate de dragoste și de muncă – de ceea ce contează cel mai mult – au dobândit o intensitate și urgență aparte” (p. 147). Cât de neașteptată este manifestarea bolii aflăm din cele ce urmează: „S-a arătat, prin intermediul imageriei funcționale, că părțile anesteziate își pierd, de fapt, reprezentarea în cortexul senzorial. Se pare că la fel se întâmplă cu partea dreaptă a câmpului meu vizual – nu mai transmite semnale către creier, nu mai este defel reprezentată acolo. Din punctul de vedere al creierului, nu există (ceea ce înseamnă mai mult decât simpla nevedere, n.n.)” (p. 189).

Nu putem încheia trimiterile la cartea *Ochiul minții* fără a evoca și acele episoade fascinante – și în același timp amuzante – amintite în concluziile cărții: psihologul australian Zoltan Torey, care a orbit într-un accident la vârsta de 21 de ani, și-a dezvoltat într-o asemenea măsură „ochiul interior”, capacitatea imageriei vizuale, încât și-a schimbat singur toate jgheburile de la casa sa, spre spaima vecinilor care nu puteau înțelege ce face un orb pe acoperișul casei sale, noaptea (ca și cum pentru un orb ar fi contat dacă e zi sau noapte...) (p. 198-199). Apoi, Arlene Gordon a acordat o importanță din ce în ce mai mare limbajului și descrierii, care îi permiteau „să vadă” chiar oarbă fiind. Pasionată de călătorie, ea a văzut Venetia, după propria mărturisire; și tot ea a mai spus: „Văzătorilor le face plăcere să călătorească împreună cu mine. Le pun întrebări, ei privesc și văd lucruri pe care, altfel, nu le-ar fi observat. Prea adesea, persoanele dotate cu vedere nu văd nimic! Toți avem de câștigat – fiecare îmbogățește lumea celuiilalt” (p. 227).

În Evanghelia după Ioan, 9, 1-12, este consemnată vindecarea orbului din naștere, la Evanghelia după Marcu, 8, 22-26, vindecarea orbului din Betsaida, iar în Evangheliile sinoptice (Mt. 20, 29-34; Mc. 10, 46-52; Lc. 18, 35-43) vindecarea orbului de lângă Ierihon. Dacă mai adăugăm și vindecarea unui îndrăcit orb și mut (Mt. 12, 22-32; Mc. 3, 20-30; 11, 14-23), înțelegem că opera mântuitoare a lui Iisus Hristos i-a vizat pe cei bolnavi și aflați în suferință. Dar oare nu toți suntem în această stare – dacă nu de orbire fizică, atunci cu siguranță spirituală? În consecință, fiecare dintre noi are nevoie de Mântuitorul, la fel cum fiecare dintre noi, membrii Bisericii, avem nevoie unii de ceilalți. Parafrazăm așadar cuvintele filosofului Petru Țuțea: „În concluzie, trebuie să recunoaștem că suntem ... orbi”!

Ciprian Iulian TOROCZKAI

Diac. Dr. Habil.
ȘTEFAN L. TOMA

DIN ACTUALITATEA BISERICESCĂ PANORTODOXĂ

Prima întrunire a Comitetului Interortodox Special pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe din 2016 (29 septembrie – 4 octombrie 2014, Chambésy/Elveția)

Urmare a hotărârii Sinaxei Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale (care a avut loc în acest an, între 6 și 9 martie, la Fanar), în perioada 29 septembrie – 4 octombrie a.c., sub președinția Înaltpreasfințitului Ioan de Pergam (Zizioulas), reprezentantul Patriarhiei Ecumenice, s-a desfășurat prima întrunire a Comitetului Interortodox Special pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe (prevăzut pentru anul 2016), la Centrul Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy.

Cu excepția Bisericii Ortodoxe din Cehia și Slovacia, toate cele treisprezece Biserici Ortodoxe Autocefale au fost reprezentate.

Obiectivele acestei întruniri au fost legate de revizuirea următoarelor trei Documente: 1. *Contribuția Bisericii Ortodoxe la realizarea păcii, a dreptății, a libertății, a înfrățirii și a iubirii între popoare și la îndreptarea discriminărilor rasiale și de alte feluri*; 2. *Biserica Ortodoxă și Mișcarea Ecumenică*; 3. *Relațiile Bisericii Ortodoxe cu restul lumii creștine*.

După cum este cunoscut, aceste Documente se referă la ultimele trei teme din lista celor zece propuse pentru a fi prezentate Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, Documente care au fost adoptate de cea de A III-a Conferință Panortodoxă Presinodală (20 octombrie – 6 noiembrie 1986, Chambésy/Elveția). Pentru că aceste texte au fost elaborate pentru a fi prezentate integral, așa cum au fost ele aprobate atunci, în urmă cu 28 de ani, s-a considerat, în mod unanim, că este nevoie de o aducere a acestora la zi, pentru a corespunde realităților interortodoxe și intercreștine de astăzi. Era necesar să se ia în considerare faptul că s-au înregistrat multe schimbări, într-un număr însemnat de Biserici Protestante, membre ale Consiliului Mondial al Bisericilor (WCC), multe dintre acestea urmând calea liberalizării doctrinei și a învățături morale, motiv pentru care, Patriarhia Moscovei a și suspendat dialogul cu unele dintre acestea.

În cadrul prezentei întruniri a Comitetului Interortodox Special au fost revizuite doar Documentele 2 și 3, urmând ca Documentul 1 să fie analizat la următoarea întrunire a acestui comitet, care se va desfășura între 15 și 21 februarie 2015, tot la Chambésy/Elveția. Odată elaborate, aceste Documente vor fi trimise tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale spre studiu, iar apoi, următoarea Conferință Panortodoxă Presinodală, care va avea loc în anul 2015, le va trimite Secretariatului Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe (preconizat a avea loc în primăvara lui 2016), după ce vor fi fost deja adoptate prin consens (vezi diac. dr. habil. Ștefan Toma, „Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe sau sinodalitatea „ca singură cale de apărare a unității Bisericii”, *Telegraful Român*, anul 162, nr. 13-14/1 aprilie 2014, p. 1 și 5).

Pe de o parte, Înaltpreasfințitul Părinte Ilarion de Volokolamsk, reprezentantul Patriarhiei Moscovei, și-a exprimat speranța că evenimentul panortodox pregătit de mai bine de 50 de ani „va constitui piatră de hotar, care să unească Bisericile, să susțină rezolvarea pozițiilor comune asupra anumitor aspecte ale realității contemporane, cuprinse în *Agenda* viitorului Sfânt și Mare Sinod al Bisericii Ortodoxe”. Pe de altă parte, însă, același ierarh afirma că: „Viitorul Sinod, care va fi convocat, nu se poate

triarhia Alexandriei: Mitropolitul Serghie de Kalis Elpidos și arhim. Nicolae Ioannidis; Patriarhia Antiohiei: Mitropolitul Vasile de Arkadia și Gheorghe Gandour; Patriarhia Ierusalimului: Arhiepiscopul Aristarhos de Konstantinis, prof. dr. Teodor Iankou; Patriarhia Georgiei: Mitropolitul Andrei de Samtabisi și Gori, pr. Gheorghe Zviantze și monahul Antim Tsavatsisvili; Patriarhia Serbiei: Mitropolitul Amfilohie de Muntenegru, episcopul Irineu de Batska și pr. Gaios Gaits; Patriarhia Moscovei: Mitropolitul Ilarion de

Volokolamsk, pr. Nicolae Balashov și diac. Anatoly Churyakov; Patriarhia Bulgariei: Mitropolitul Gavriil de Lovets și prof. dr. P. Pavlof; Biserica Ciprului: Mitropolitul Gheorghe de Pafos și prof. dr. Nicolae Zaharopoulos. Biserica Greciei: Mitropolitul Hrisostom de Peristeriou, Mitropolitul Ignatie de Dimitriada și Mitropolitul Hrisostom de Messinia; Biserica Albaniei: Mitropolitul Ioan de Koritsa și Mitropolitul Nicolae de Apollonia; Biserica Poloniei: Mitropolitul Gheorghe de Semiatitse și pr. Andrei Kouzma. Secretariatul Pregătirii Sfântului și Marelui

Istorică biserică „Sfânta Irina” din Constantinopol, locul unde s-a ținut al II-lea Sinod Ecumenic (381), dar și loc desemnat a găzdui Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe din anul 2016

numi Ecumenic și nu va fi de aceeași importanță cu cele 7 Sinoade Ecumenice, pe al căror fundament se bazează întreaga noastră credință ortodoxă”. O astfel de abordare, pare a fi destul de singulară, la nivel panortodox, și datorită faptului că, după cum istoria bisericească a arătat-o, nici un Sinod Panortodox nu a fost convocat ca „ecumenic”. Termenul de „ecumenic” a fost dat de către conștiința pleromei Bisericii, ulterior, în sensul paulin, de „Trup al lui Hristos”, raportat la asumarea și aplicarea hotărârilor lui la nivel universal.

Reprezentantul Patriarhiei Moscovei și-a exprimat profunda mâhnire în privința lipsei delegației Bisericii Ortodoxe a Cehiei și Slovaciei, care nu a fost invitată; exprimându-și speranța că va fi evaluată hotărârea de a nu fi fost invitată și, în cele din urmă, va fi și aceasta chemată: „Dacă Biserica Ortodoxă din Cehia și Slovacia nu va fi invitată, perspectiva aplicării hotărârii Sinaxei Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe locale din Constantinopol, asupra stadiului pregătirii Sinodului Panortodox, va duce la imposibilitatea luării de hotărâri, datorită percepției ca egale a tuturor delegațiilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale locale”.

La prezenta întrunire a Comitetului Interortodox Special, Patriarhia Română a fost reprezentată de către Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Nifon de Târgoviște, alături de pr. prof. dr. Viorel Ioniță. După cum aminteam, Patriarhia Ecumenică a fost reprezentată de Mitropolitul Ioan de Pergam (președinte), alături de pr. Gheorghe Tsetsis, arhim. Maxim Pathos și Arhid. Ioan Chryssavgis; Pa-

Sinod al Bisericii Ortodoxe a fost reprezentat de către Mitropolitul Ieremia al Elveției (secretar), alături de prof. dr. Vlasios Fidas.

După cum s-a putut constata, susținerea și continuarea demersurilor de consolidare a unității panortodoxe îl au ca promotor, în primul rând, pe Sanctitatea Sa, Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I, care a făcut din imperativul consolidării acestei unități, una dintre dimensiunile fundamentale ale diaconiei sale în Biserică. Acest aspect este adesea mărturisit de către Sanctitatea Sa, nu doar în cuvântări și mesaje oficiale, ci și în dialoguri de taină. Nu întâmplător, una dintre recente publicații, care încearcă să surprindă darul *duhului unității*, cu care Dumnezeu l-a înzestrat pe *Primus-ul inter Pares* al Ortodoxiei, îl definește drept „Patriarh al solidarității” (Vezi arhid. John Chryssavgis, Konstantinos Delikostantis, *O Πατριάρχης της αλληλεγγύης/The Patriarch of Solidarity*, Ed. Istos Yayin, Istanbul, 2013, 179 p.).

Constituie, așadar, o nevoie stringentă, de a se găsi un „modus vivendi” în privința unității administrative a Bisericilor Ortodoxe locale, fără a fi desființată independența ideii de autocefalie, reușindu-se totodată, conformarea la imaginea slujirii Bisericii Ortodoxe „ca Una”, în afară... Iată de ce Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe poate fi, pentru al treilea mileniu de istorie creștină, evenimentul providențial, care va pecetlui veacurile ce vor urma!...

Surse: www.patriarchate.org, www.amen.gr, www.mospat.ru, www.arhiepiscopiatargovistei.ro

• AGENDA PASTORALĂ •

P.S. ANDREI FĂGĂRĂȘANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului

Miercuri, 1 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Catedrala Mitropolitană din Sibiu și a participat la deschiderea anului universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă *Andrei Șaguna* din Sibiu.

Vineri, 3 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Capela Mitropolitană.

Sâmbătă, 4 octombrie. A participat la primirea Sfințelor Moaște ale *Sf. Constantin Brâncoveanu* și procesiunea cu acestea la Biserica *Sf. Nicolae*, ctitorie brâncovenească, din Făgăraș.

În cadrul aceleiași zile a participat la slujba de sfințire a Paraclisului *Sf. Martiri Brâncoveni*, din cadrul Casei Voievodale a Mănăstirii Sâmbăta de Sus, oficiată sub protia Preafericirii Sale, P.F. Părinte Patriarh Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, alături de o parte din membrii Sf. Sinod.

Duminică, 5 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie sub protia I.P.S. Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului în Biserica *Sf. Împărați Constantin și Elena și Sf. Corneliu Sutașul*, Parohia Valea Cetății, Protopopiatul Brașov.

Luni, 6 octombrie. A slujit slujba de Tedeum în Biserica *Sf. Împ. Constantin și Elena* din Sibiu, pentru Preoții și preotesele ajunși la vârste venerabile, și slujba Parastasului pentru cei trecuți la cele veșnice.

Martți, 7 octombrie. A slujit slujba de Tedeum în Parohia Așel, Protopopiatul Mediaș, pentru copiii de la Centrul de Pictură amenajat în cadrul Școlii Generale din Așel.

Miercuri, 8 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Capela Mitropolitană.

Vinerii, 10 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Capela Mitropolitană.

Duminică, 12 octombrie. Sub protia P.F. Patriarh Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Hurezi, Arhiepiscopia Râmnicului.

Martți, 14 octombrie. A oficiat Sfânta Liturghie alături de P.S. Episcop Siluan, în Biserica *Sf. Nicolae* din Jula Mică, Episcopia Ortodoxă Română a Ungariei.

Miercuri, 15 octombrie. A oficiat Sfânta Liturghie în Capela Mitropolitană din Sibiu, și a hirotonit pe tânărul teolog Nicolae Bian întru diacon.

Vineri, 17 octombrie. A oficiat Sfânta Liturghie în Capela Mitropolitană din Sibiu, și a hirotonit pe tânărul teolog Alexandru Socaci întru diacon.

Sâmbătă, 18 octombrie. A oficiat slujba Botezului în Parohia Viscri, Protopopiatul Rupea, pentru pruncul Efreem, fiul P.C. Preot Gheorghe Rășoiu.

Duminică, 19 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Catedrala Mitropolitană din Sibiu. În cadrul aceleiași zile a slujit Taina Sf. Maslu în Parohia Păuca, Protopopiatul Săliște.

Luni, 20 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Capela Liceului *Carol I* din Sibiu.

Martți, 21 octombrie. A oficiat Sfânta Liturghie în Biserica *Sfânta Treime* din Sibiel.

Miercuri, 22 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Capela Mitropolitană din Sibiu.

Joi, 23 octombrie. A participat la ședința administrativă cu chiriașii care locuiesc în imobilele ce aparțin Arhiepiscopiei Sibiului.

Vineri, 24 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Capela Mitropolitană din Sibiu.

Duminică, 26 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Biserica *Sf. Arh. Mihail și Gavriil* din Geacăș, Protopopiatul Mediaș. În cadrul Sf. Liturghii P.S. Sa a hirotonit preot pe diaconul Nicolae Bian și l-a instalat în postul de preot paroh. În cadrul aceleiași zile P.S. Sa participă la Slujba Privegherii în cinstea Sf. Cuv. Dimitrie cel Nou, Ocrotitorul Bucureștilor, în Catedrala Patriarhală.

Luni, 27 octombrie. Cu prilejul sărbătorii *Sf. Cuv. Dimitrie cel Nou, Ocrotitorul Bucureștilor*, a slujit Sf. Liturghie sub protia P.F. Părinte Patriarh Daniel, alături de membrii Sfântului Sinod.

Martți, 28 octombrie. A participat la lucrările Sfântului Sinod.

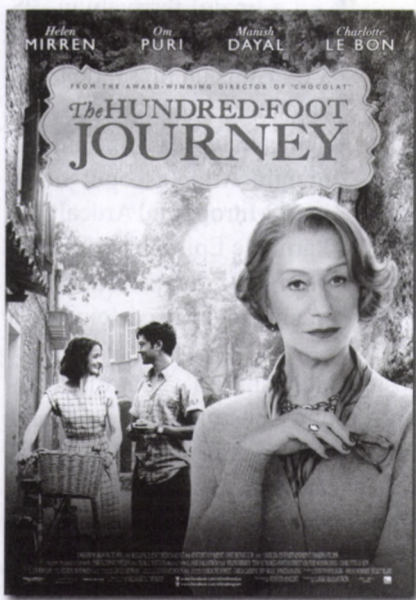
Miercuri, 29 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Capela Mitropolitană din Sibiu.

Vineri, 31 octombrie. A slujit Sfânta Liturghie în Capela Mitropolitană din Sibiu.

Întocmit de Diac. Ovidiu MUREȘAN

REFLECȚII DINCOLO DE ECRAN

Edere debes ut vivas, non vivere ut edas

Pentru a găti trebuie să uciți și să faci stafii. Gătești pentru a face stafii ce trăiesc mai departe în fiecare ingredient.

„Cea mai lungă cale este calea care duce de la urechi la inimă”, spunea Părintele Arsenie Boca până acum un sfert de veac, și superficialitatea cu care cităm texte scripturistice și patristice fără a le

digera, întâi de toate, noi înșine dovedește că aceste cuvinte nu au ajuns și nu lucrează încă în inimile noastre, făcând ochii mari prin filtrele rațiunii, unde găsim argumente decente pentru a ne eschiva de la asumarea concretă a învățăturii predicate.

O astfel de cale întortocheată este prezentată și în ecranizarea romanului *The Hundred-Foot Journey* (Călătoria de o sută de pași, tradus nefericit ca *Războiul din bucătărie*) cea mai recentă creație a regizorului Lasse Hallström, cunoscut îndeosebi pentru producțiile *Chocolat* (2000), *Hachi: A Dog's Tale* (2009) sau *Salmon Fishing in the Yemen* (2011). Deși a fost întâmpinat cu mari rezerve, fiind etichetat ca pornografie culinară (food porn) care accentuează prezentarea spectaculoasă a momentelor preparării unui meniu ieșit din comun, filmul se distinge esențial de

pelicule cum ar fi: *Chef* (2014), *Love's Kitchen* (2011), *Bella Martha* (2001) sau remake-ul său *No reservations* (2007), întrucât pasajele culinare servesc mai degrabă ca pretexte pentru expunerea unei povești simple și frecvent abordate, fiind o combinație între *Ratatouille* (2007) și *Slumdog Millionaire* (2008), ce îmbină dramatismul cu momente comice și de destindere. Într-adevăr gastronomia este privită drept arta de a folosi hrana pentru a crea fericirea, cum spunea Theodore Zeldin, dar desfășurarea filmului descoperă tocmai deșertăciunea acestei „fericiri”, căutată în mâncare.

Marcat de un destin tragic, tânărul bucătar Hassan Haji își caută un rost în lumea culinară franceză, aflându-se în linia întâi a unui conflict dintre două culturi reprezentate de restaurantele situate la o sută de pași unul de altul – unul cu specific indian și celălalt tradițional francez –, care flanchează drumul ce duce către localitatea Saint-Antonin-Noble-Val.

Prins între dorința de a aprofunda modul aproape religios în care este gătită mâncarea cu caracter etnic și stilul provocator al bucătăriei internaționale și inovațiile gastronomiei moleculare, Hassan crește și se dezvoltă într-un spațiu încărcat de personaje excentrice, peisaje încântătoare și meniuri spectaculoase.

Pe parcurs însă, Hassan descoperă acel supărător adevăr care îl bântuie pe tot omul plecat în lume să își găsească un rost: prețul real al ascensiunii se descoperă prea târziu, sacrificiile fiind prea mari în comparație cu vremelnica sa „realizare”. Fără să fi devenit un fiu risipitor, Hassan este un fiu pierdut, dezrădăcinat, ca un nor fără apă purtat de vânt, care nu se poate împlini decât prin întoarcerea la origini. Redescoperirea valorilor care l-au format și nostalgia indusă de „fiecăre mușcătură care te duce aca-

să” subliniază, în stilul specific al lui Lasse Hallström, solemnitatea momentului trezirii, al venirii în sine sau al conștientizării adevăratului destin al protagonistului, relevând că bucătăria este simbolul unui spațiu intim, de profundă cunoaștere, o alegorie sau, mai bine spus, o „parabolă teologică”, după cum fusese intitulată traducerea în română a volumului *O Poeta, o Guerreiro e o Profeta*, semnat de Rubem Azevedo Alves († 19 iulie 2014). Chiar dacă nu constituie o formă teopoetică în sine, pelicula servește ca punct de sprijin pentru introspecție pornind de la simboluri și imagini multivalente și plurisemantice, potențată de cromatica aproape ireală a ingredientelor sau a peisajelor.

Firul acțiunii ar fi poate banal dacă nu ar fi întretăiat de evoluția personajelor secundare care sunt tot atâtea tipuri de oameni pe care îi găsim zilnic lângă noi: orgoliosul care nu poate recunoaște valoarea celui de lângă el (Madame Mallory), conservatorul care nu acceptă îndepartarea de la tradițiile ancestrale (Papa), partenerul ros de invidie (Marguerite), vâlcărețul lipsit de elan (Mansur) etc., persoane cu care trebuie să coabităm învățând de la fiecare mica sau marea lecție pe care ne-o pot preda prin comportamentul lor.

Meritul deosebit al peliculei rămâne prilejuierea unei meditații asupra faptului că mâncarea, oricât ar fi ea de simplă sau elaborată, bio, eco sau chimizată, este, în cele din urmă, viață pe care o „furi” prin curmarea ciclului de vegetație al plantelor sau prinuciderea unui animal, iar postul sau foamea ne arată, o dată în plus, că noi nu avem viață în noi înșine și Dumnezeu singur este Izvorul vieții, căci „întru El era viață și viața era lumina oamenilor” (In 1, 4).

Dragoș BOICU

• TELEGRAFUL EVENIMENT •

Sfântul Ierarh Andrei Șaguna a fost cinstit la Sibiu

(urmăre din p. 1)

Cuvântul de învățătură a fost rostit de IPS Arhiepiscop Irineu, care a evidențiat viața aleasă, virtuțile, credința puternică și activitatea misionară atât a Sfântului Apostol Andrei, cât și a Sfântului Ierarh Andrei Șaguna, Mitropolitul Transilvaniei.

„Noi, cei care astăzi îi cinștim pe Sfântul Apostol Andrei și pe Sfântul Ierarh Andrei, credem că cea mai bună și puternică venerație pe care putem să le-o oferim este să pășim pe calea îngustă a Evangheliei, pe calea îngustă a poruncilor lui Dumnezeu, adică să ne punem la unison voința noastră cu voința dumnezeiască. Aceasta înseamnă binele moral. O astfel de imitare credincioasă o putem face trăind o viață duhovnicească, păstrând identitatea noastră românească, prețuind valorile noastre etice nepieritoare și iubind mult Biserica, mama noastră spirituală”, a spus ierarhul.

Distincții pentru Academia Română

La finalul Sfintei Liturghii, IPS Mitropolit Laurențiu a mulțumit ierarhilor, preoților, militarilor, oaspeților și tuturor credincioșilor pentru bucuria de a fi împreună la această mare sărbătoare a ardelenilor și a tuturor românilor. IPS Mitropolit a subliniat în cuvânt contribuția Sfântului Andrei

Șaguna la propășirea neamului românesc din Ardeal și sfințenia vieții acestui mare ierarh al Transilvaniei.

„Sfântul Andrei Șaguna ne-a lăsat o bogăție imensă pe care trebuie să o lucrăm și să o sporim. Patrimoniul șagunian este unul cultural, spiritual, teologic și material. El trebuie să fie întreținut de noi pentru ca toți credincioșii, toți fiii Bisericii să se folosească de el”, a spus ierarhul.

Sărbătoarea s-a încheiat cu un moment festiv. Președintele Academiei Române și vicepreședintele instituției au fost cinșiți cu distincția „Crucea Șaguniană pentru Mireni”, semn al recunoștinței pentru dăruirea în promovarea valorilor și patrimoniului șagunian în toată țara și pe plan internațional.

„Academia Română este onorată prin acordarea acestei distincții. Venim de multă vreme aici și participăm totdeauna la sărbătoarea Sfântului Andrei și a Sfântului Andrei Șaguna, precum și la Ziua Națională a României, cinștită la Alba Iulia. Suntem astăzi onorați și recunoscători Înaltpreasfinției Sale pentru această distincție”, a spus președintele Ioan Valentin Vlad.

Sf. Ierarh Andrei Șaguna prăznuit la Rășinari

Pentru credincioșii din Rășinari, județul Sibiu, ziua de 30 noiembrie este o zi specială deoarece Sfântul Ierarh Andrei Șaguna, protectorul localității, este cinștit aici în mod deosebit. Un număr mare de rășinarieni a participat cu o seară înainte la procesiunea cu moaștele Sfântului Ierarh Andrei Șaguna prin centrul Sibiului, manifestare care a continuat, în ziua sărbătorii, la Rășinari. În satul de sub munte, unde adesea poposea Sfântul Mitropolit pentru a sluji și pentru a se odihni, acolo unde și-a găsit odihna veșnică, preoții și credincioșii au organizat o procesiune cu moaște ale Sfântului Ierarh. La sfârșitul Sfintei Liturghii, toți preoții de la bisericile din Rășinari împreună cu mulțimi de credincioși și oficialități au participat la acest eveniment spiritual deosebit. Procesiunea s-a desfășurat pe străzile comunei, având ca itinerar Biserica Veche – „Cuvioasa Paraschiva”, fostă catedrală episcopală, Biserica „Sfântul Ilie”, centrul satului și Biserica „Sfânta Treime”, locașul de închinare unde Sfântul slujea cu mare plăcere și sub a cărui streșină a dorit să fie așezat spre odihnă veșnică.

Slujba Acatistului

În fața mausoleului de la biserică menționată, preoții au oficiat Acatistul Sfântului Andrei Șaguna. Mai apoi s-a cântat troparul Sfântului și s-au rostit rugăciuni, prin care preoții și credincioșii au cerut să le fie ocrotitor și mijlocitor către Dumnezeu. Așa au înțeles rășinarienii să-l cinstească pe Sfântul Ierarh Andrei Șaguna, prin rugăciuni, cântări și oferirea de iconițe și acatiste. Totodată, enoriașii s-au bucurat și de primirea tradiționalei plăcinte de post.

Pr. Nicolae JIANU

Sf. Ierarh Andrei Șaguna a fost cinștit la Gura Râului

Protopopiatul Săliște a organizat în seara praznicului închinat Sfântului Apostol Andrei și Sfântului Ierarh Andrei Șaguna, Mitropolitul Transilvaniei, un amplu festival de colinde, muzică patriotică și poezie. Festivalul a avut loc în Gura Râului, județul Sibiu, și a fost dedicat hramului Sfântului Andrei Șaguna.

În al patrulea an de cinștire ca sfânt a primului mitropolit al Ardealului, preoții și credincioșii din Mărginimea Sibiului au adus cinștire ierarhului ocrotitor al românilor din această parte a țării, în cadrul unui eveniment cultural și spiritual de marcă. La inițiativa Protopopiatului Săliște, prin eforturile protopopului Petru-Toader Damian, preoții din jurul Sibiului au organizat, alături de corul parohial din Gura Râului și de cvintetul instrumental „Fortissimo” din Deva, un festival de muzică și

poezie. Manifestarea a avut loc la Centrul Cultural „Ioan Macrea” din Gura Râului și s-a desfășurat în prezența Preasfințitului Andrei Făgărășanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a primarului din Săliște, Horațiu Răuciu, a primarilor din localitățile Mărginimii Sibiului, precum și a câtorva sute de credincioși.

Festivalul a îmbinat într-un mod cât se poate de plăcut și de înălțător colindul tradițional românesc și cel internațional, versul străbun și imnele religioase. Publicul participant a avut posibilitatea să audieze artiști hunedoreni, cărora li s-a adăugat maestrul Dorin Gliga, în acompanierea colindelor interpretate cu multă căldură sufletească de cele două coruri

și de câțiva soliști. Copiii înveșmântați în costumele populare specifice Mărginimii Sibiului au recitat poezii specifice acestei perioade din an, iar la final, preoții din Protopopiatul Săliște au intonat câteva cântece patriotice, prefăcând sărbătoarea din 1 decembrie și subliniind astfel contribuția esențială a Sfântului Ierarh Andrei Șaguna la emanciparea neamului românesc din Ardeal.

„O încununare a sărbătorii”

La finalul festivalului, PS Episcop Andrei Făgărășanul a transmis un mesaj de binecuvântare și de felicitare din partea Înaltpreasfințitului Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului. Părintele Episcop i-a felicitat pe organizatori pentru această inedită inițiativă de cinștire a

Sfântului Andrei Șaguna.

„Acest eveniment este o încununare a sărbătorii de astăzi, când i-am cinștit pe Sfântul Apostol Andrei și Sfântul Ierarh Andrei Șaguna. Vă îndemn ca în această perioadă de post să îl cinștim pe Cel care a făcut cerul și pământul. Îi felicităm pe organizatori pentru această frumoasă seară de colinde”, a spus ierarhul.

Festivalul va continua și în anii următori la Gura Râului, ca o tradiție în cinștirea Sfântului Andrei Șaguna, ierarhul care a fost foarte legat în timpul vieții de Mărginimea Sibiului și de preoții și credincioșii de aici.

Pagină realizată de Ștefan MĂRCULEȚ

REDACTOR-ȘEF:

Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA

COLEGIUL DE REDACȚIE

Senior-editori: Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu; Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan. **Editor:** Pr. Dr. Savu Popa – *Consilier cultural*. **Secretar de redacție:** Dr. Emanuel Tăvală. **Membri:** P.S. Andrei Făgărășanul, Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, Diac. Dr. Ștefan L. Toma, Pr. Dr. Cristian Muntean, Pr. Vasile Gafton. **Responsabil ediție on-line:** Dragoș Boicu.

ISSN 1223-8392

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se primesc pe adresa: Redacția „Telegraful Român”, 550179 – Sibiu, str. Mitropoliei, nr. 35; e-mail: telegrafulroman@yahoo.com. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

ABONAMENTUL pentru anul 2014 este de 48 lei; cod IBAN RO34 RNCB 0227 0360 5879 0001. BCR Sibiu, str. Emil Cioran, nr. 1. Cod fiscal 44 79 403.

Tiparul executat la *Tipografia Șaguniana* – Sibiu